

RIKSDAGENS PROTOKOLL.

1937.

Första kammaren.

Nr 18.

Onsdagen den 10 mars.

Kammaren sammanträdde kl. 11 f. m.

Herr **talmannen** yttrade: Efter överläggning med andra kammarens talman har överenskommits, att påskferierna skola taga sin början efter det att arbetsplenum hållits onsdagen den 17 dennes och, om så behövs, följande dagar till dess föredragningslistorna äro genomgångna. Uppehållet skall därefter, om ingenting oförutsett kommer emellan, räcka till torsdagen den 1 april klockan 2 eftermiddagen, då gemensamma voteringar, om propositioner till sådana föreligga, komma att företagas.

Föredrogs och hänvisades till statsutskottet Kungl. Maj:ts propositioner:
nr 170, angående inköp av fastighet för konsulatet i Reykjavik;
nr 177, angående anslag till skyddsuppfostran m. m.;
nr 186, angående ersättning till förre kontoristen A. L. Johansson för mistad pension; samt
nr 196, angående provisorisk avlöningsförstärkning åt vissa befattningshavare i statens tjänst.

Föredrogs och hänvisades till statsutskottet den av herr *Granath* m. fl. väckta motionen, nr 224, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag till vissa byggnadsarbeten vid statens sinnessjukhus.

Föredrogs och hänvisades till behandling av lagutskott den av herr *Domö* m. fl. väckta motionen, nr 225, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående ändring i vissa delar av lantarbetstidslagen den 26 juni 1936 (nr 333).

Föredrogs, men bordlades ånyo på flera ledamöters begäran statsutskottets utlåtande nr 40 och bankoutskottets utlåtanden nr 20—22.

Föredrogs ånyo konstitutionsutskottets utlåtande nr 7, i anledning av väckt motion angående ändring i grunderna för mandatfördelning vid val till riksdagens andra kammare. *Ang. mandatfördelningen vid andra-kammarval.*

I en inom andra kammaren väckt, till konstitutionsutskottet hänvisad motion, nr 8, av herr *Spångberg* m. fl., hade hemställts, att riksdagen ville i skrivelse till regeringen anhålla om utredning och förslag till sådana ändringar i gällande författningar angående val till andra kammaren, att de olika partierna erhöle mandat i förhållande till sina inom hela landet sammanlagda röstetal.

Ang. mandatfördelningen vid andrakammarval. (Forts.)

Utskottet hade i det nu föreliggande utlåtandet av angivna orsaker hemställt, att förevarande motion icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda.

Reservation hade anmälts av herrar *Bergman* och *Holmbäck*, som på anförda skäl yrkat, att riksdagen ville i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om utredning och förslag till sådana ändringar i gällande stadganden angående val till riksdagens andra kammare, att de olika partierna erhöles mandat i förhållande till sina för hela landet sammanlagda röstetal.

Herr Bergman: Herr talman! Som herrarna finna är detta betänkande försett med en reservation av mig och herr *Holmbäck*, vilken går ut på »att riksdagen ville i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om utredning och förslag till sådana ändringar i gällande stadganden angående val till riksdagens andra kammare, att de olika partierna erhålla mandat i förhållande till sina för hela landet sammanlagda röstetal».

Denna fråga är som bekant ingalunda ny. Den har förekommit flera gånger förut, och den lär nog återkomma till dess att den på ett eller annat sätt blir löst i överensstämmelse med rättvisans och billighetens krav. Den kritik, som riktar sig mot vad som sålunda har begärts i fråga om en rättvisare mandatfördelning, utgår i de framställningar, som man anser sig böra lägga största vikten vid i den offentliga diskussionen, huvudsakligen från nödvändigheten att skydda vissa påstådda viktiga intressen — det kan ju hända att det också finns andra grunder för motståndet, som man inte så gärna vill framhäva, men som bottna däri, att man på sina håll har en viss fördel av den orättvisa, som ger de större partierna en övertalig representation vid mandatfördelningen. Men, som sagt, det skäl som anföres är huvudsakligen, att man är rädd för uppkomsten av en mängd småpartier utan större betydelse, vilket man anser skulle medföra en viss fara för söndersplittring, så att säga, av representationen, en viss försvagning av majoritetens styrka och därmed dess regeringsduglighet o. s. v. Detta resonemang bottnar emellertid egentligen i en kritik av det proportionella valsättet i och för sig. När det proportionella valsättet infördes, var huvudtanken den, att folkets meningar skulle få bli avspeglade i riksdagsrepresentationen på ett såvitt möjligt opartiskt och rättvist sätt, så att alla mera betydande meningsriktningar skulle få göra sig gällande. Man ville undvika ett majoritetsförtryck av den beskaffenhet, att man kunde tysta ner vissa meningar, som icke voro tillräckligt starkt representerade i landet för att göra sig gällande vid ett icke proportionalistiskt val.

Det är en riktig tanke, synes det mig, att man bör göra det möjligt för betydande meningsriktningar att bli representerade i riksdagen. Mot faran att få många betydelselösa småpartier i representationen finns det garantier, som icke äro svåra att åstadkomma. Detta visar andra länders exempel. Man kan sålunda bestämma att det måste finnas ett visst minimiantal röster för att överhuvud taget en fraktion skall kunna bli representerad. Man kan också, vilket förekom i ett förslag som framlades här i en kungl. proposition för några år sedan, bestämma att intet parti eller grupp skall få tävla om tilläggsmandat, försåvitt det icke i första valomgången efter vanlig valordning erhållit något mandat. Om man följer denna princip, kan det således icke bli frågan om en ökning av småpartiernas antal i jämförelse med vad nu är förhållandet.

Men därutöver vill jag erinra om att tendensen till uppkomst av småpartier knappast kan utrotas ens om man helt och hållet avskaffar det proportionella

Ang. mandatfördelningen vid andrakammarval. (Forts.)

valsättet. Ty i sådana länder, där man icke har proportionellt valsätt, visar det sig att det i alla fall uppstått en mängd småpartier, i många länder vida flera än hos oss. Vårt land hör icke till dem, som äro begåvade med särdeles många partier, medan t. ex. Frankrike har dussinett fullt, om jag inte missminner mig, utan att detta beror på något proportionellt valsätt, som ju där ej förekommer. Det finns även andra exempel, som visa detsamma.

Det finns också ett annat skäl, som är synnerligen viktigt att framhåva, när det gäller denna fråga. Som det nu är ställt, måste man tillgripa en kartellbildning, en teknisk samverkan med andra partier, som ofta ha alldeles motsatta intressen i många mycket väsentliga frågor. En sådan teknisk samverkan är nu nödvändig för att man icke skall förlora ännu flera mandat, på grund av det orättvisa i valsättet, än utan denna tekniska samverkan. Det har emellertid visat sig att en dylik teknisk samverkan har många olägenheter. Den missförstås av en hel mängd människor, som tro att det gäller någonting annat än ett rent tekniskt samgående och att det egentligen är ett politiskt förbund, en saklig allians, som ingås. Detta missförstånd utnyttjas också mycket kraftigt i valrörelserna från de partiets sida, som vilja motarbeta dem som befinna sig i teknisk samverkan vid valen, och det visar sig att man haft lätt att inbilla människor att det är någonting annat än vad det är. Det är uppenbart att man inte kan vara glad över sådana mer eller mindre medvetna misstolkningar av vad som sker. Och det viktigaste är ju, att varje parti går fram med den styrka, som det självt har, att det, som man säger, står på sina egna ben. Men då är den ofrånkomliga förutsättningen, att utslaget i valet skall medföra en rättvis mandatfördelning.

Det finns även en annan omständighet, som kan förtjäna att man ägnar den en tanke. Den nuvarande mandatfördelningen är sådan att det kan inträffa, att ett mycket stort antal röster bli alldeles verkningslösa i en valkrets och sålunda icke resultera i något mandat alls, ehuru röstetalet kan vara mycket större än medeltalet av det röstetal, som kräves för ett mandat i riket eller det röstetal, som andra partier ha fått betala för sina mandat. Det kan därvid hända att rentav en dekapitering äger rum för ett parti. Möjlighet finns att ett partis ledande man står som kandidat i en valkrets, där han på grund av valsättets ofullkomliga funktion blir utesluten vid valet, utan att detta behöver bero på att han förlorat förtroendet. Det kan bero uteslutande på att valsättet fungerar som det gör vid mandatfördelningen. Han kan i själva verket ha fått flera röster, än då han förut blev vald. Det var exempelvis inte långt ifrån att en av vice talmännen i andra kammaren fallit igenom vid senaste valen. Det inträffade vidare i en partiledares valkrets, att det parti han representerade samlade över 18,000 röster, varvid partiet fick ett mandat, vilket ju var det minsta man kan begära, medan det andra mandatet förlorades, allt under det att de andra partierna fingo sina mandat för ett mycket billigare pris.

Man skulle kunna anföra många exempel på hur det kan gå till i detta avseende. Vid ett tillfälle fingo somliga partier mandat för omkring 9,000 röster, under det att ett annat parti fick betala c:a 37,000 röster för att få ett mandat. Vid senaste valen visade det sig att för högerpartiet var medeltalet röster för varje mandat 11,624 och för socialdemokraterna 11,933, alltså icke någon mera väsentlig skillnad, medan däremot folkpartiet behövde 13,918 röster, d. v. s. nära 14,000, för att få ett mandat — således mellan 2,000 och 3,000 röster mer än de båda andra stora partierna. Det är ett ganska påtagligt bevis för huru ojämnt lotterna kunna falla i det här politiska lotteriet. Och man kan tillägga, att ett annat mindre parti fick betala icke mindre än 21,273 röster för varje mandat och ett annat 19,244.

Ang. mandatfördelningen vid andrakammarval. (Forts.)

Nu är det ju ingenting ovanligt att man mobiliserar upp kommunistkräcken i detta sammanhang. Jag förmodar att en och annan av de siffror, som jag anført, kommer att användas av dem, som här skola bemöta mig, på det sättet att de påstå att de allra mest »komprometterande» röstetalen, med vilka ett mandat måst betalas, tillhört det kommunistiska och det numera s. k. socialistiska partiet — det sistnämnda kallas ju annars populärt det »Kilboms-kommunistiska». Denna kommunistkräck kan emellertid enligt min tanke icke med rätta utnyttjas i detta sammanhang. Jag hör ingalunda till dem, som önska kommunismen någon framgång, och jag tror icke att svenska folket i det stora hela hyser någon sådan önskan. Den kan ha en viss framgång till en tid på grund av tillfälliga omständigheter, men icke i längden, därtill är vårt folk alltför lugnt, alltför sansat och alltför fäst vid den individuella frihet, som här varit rådande i sekler, ja, man kan säga — med vissa avbrott då och då, som alltid måste förekomma under historiens gång — i årtusenden. Men jag anser icke att det är det rätta sättet att bekämpa kommunismen genom en orättvis valordning. Mellan alla partier som äro representerade i riksdagen måste jämlikhet råda, det är en fordran som jag har svårt att föreställa mig att någon på allvar vill bestrida. Är det så att svenska folket vill ha kommunister i sin representation — nåväl, låt dem då vara representerade i den grad, som motsvarar deras utbredning i landet. Jag tror att det finns bättre sätt att bekämpa dem än det förkastliga sättet att använda orättvisa metoder just för deras räkning.

Jag kan alltså ej finna annat än att rättvisan i ordets alla meningar talar för genomförande av sådana reformer, som motionen åsyftar och som reservanterna åsyfta med sin reservation. Men det tjänar ju, herr talman, icke mycket till att längre uppehålla sig vid en fråga, rörande vilken man vet att man har en så kompakt allians emot sig som den kuriösa — skola vi säga tekniska eller sakliga? — alliansen mellan socialdemokratien och konservatismen. Det är klart att reservationen blir avslagen, men jag anser mig i alla fall böra yrka bifall till den, därför att den utgår från rättvisa grunder och därför att den enligt min tanke har framtiden för sig. Jag ber att få erinra om att i andra länder, där man genomfört den proportionella valmetoden, har man, försåvitt man icke genast från början ställt det så att det blivit en verkligt rättvis representation, alltid varit utsatt för en kritik, som också till slut föranlett förändringar till det bättre. Man behöver blott se på vårt grannland Danmark, där man haft proportionella val i långliga tider, och där metoden blivit så förbättrad, att man nu är allmänt belåten med det system med tilläggsmandat, som man där, som bekant, tillämpar.

Jag ber sålunda, herr talman, att få yrka bifall till reservationen.

Herr Strömberg: Herr talman! Herr Bergman yttrade i slutet av sitt anförande, att det inte tjänar mycket till att vidare diskutera denna fråga, och däri kan jag hålla med honom. Då jag emellertid tillhör ett av de partier, om vilka herr Bergman även nu insinuerade, att de drivits till sin ståndpunkt av rent partiegoistiska skäl, skall jag i alla fall be att få säga några ord.

Jag försäkrar herr Bergman att vi i år liksom föregående år anse oss ha mycket goda sakliga skäl för den ståndpunkt, som vi intagit. Vi kunna alljämt icke finna att det skall vara något riksintresse att få alla möjliga småpartier representerade i riksdagen. Vi böra erinra oss att det vid förra valet fanns icke mindre än sexton officiellt inregistrerade partibeteckningar. Jag undrar om det verkligen skulle vara ett önskemål att få in alla dessa partier i riksdagen. Nu förklarade visserligen herr Bergman, att vi skulle gardera oss på det sättet, att endast de, som tidigare erövrat ett mandat och sålunda blivit

Ang. mandatfördelningen vid andrakammarval. (Forts.)

företrädde i riksdagen, skulle kunna komma i fråga vid tilläggsmandatens fördelning. Jag frågar: varför just denna begränsning? Varför denna beskärning av de små partiernas rätt? Då är det väl riktigare att vi låta alla småpartier bli representerade, enligt den rättvisepincip som herr Bergman själv förfäktar.

Det är i år tio år sedan riksdagen fullkomligt enhälligt, även med herr Bergmans och hans partivänners medverkan, erhöll en förbättring av den nuvarande valmetoden i syfte att åstadkomma ett snabbare sammanräkningsförfarande. Detta snabbare sammanräkningsförfarande tror jag alla måste erkänna har varit ägnat att i hög grad stimulera valdeltagandet och intresset för valen. Tidigare fick man ju dröja i veckor, ja, inemot en månad innan valresultatet blev känt, och detta var ägnat att i hög grad förlama intresset för valet. Men så fingo vi till stånd de preliminära sammanräkningarna, och var och en vet vad de betyda när det gäller att stimulera valdeltagandet. Genom radio kan man redan samma kväll få kännedom om valutslaget. Jag tror att den reform, som genomfördes fullkomligt enhälligt av riksdagen för tio år sedan, alltså har sitt värde, men den skulle efter mitt sätt att se i mycket mista sitt värde, om vi antog ett förslag om riksmandat eller tilläggsmandat. Det skulle då bli nödvändigt att, sedan länsstyrelserna verkställt den stora sammanräkningen, också genomföra en sammanräkning för hela landet — en ganska vidlyftig och tidsödande procedur.

Herr Bergman kan vidare icke förneka riktigheten av vad vi påstått, att ett sådant system än ytterligare skulle förringa det personliga momentet i valet. Detta personliga moment är redan nu så starkt kringskuret, att det icke gärna är möjligt att än ytterligare krigskära detsamma.

Vad herr Bergman åberopade beträffande önskvärdheten av att genom denna reform komma ifrån den tekniska valsamverkan så är detta möjligtvis ett skäl, som talar till förmån för den metod han rekommenderar. Detta önskemål anser jag emellertid icke vara av den betydelse, att man därför skulle gå med på en anordning, som innebär så djupgående förändringar till det sämre av vår nuvarande valmetod, som de vilka här föreslagits. I stället för att reflektera på någonting dylikt, kunna vi lika gärna först som sist överge den proportionella metoden och införa enmansvalkretsar och majoritetsval och så komplettera denna valmetod med tilläggsmandat och utjämningsförfarande. Men så länge vi ha den proportionella valmetoden, tror jag inte att det går för sig att bygga på den undan för undan, så att den till slut blir fullkomligt oigenkännlig.

Då vi, herr talman, icke vilja vara med om en sådan utveckling, ber jag att få yrka bifall till utskottets förslag.

Herr Bergman: Herr talman! Gent emot vad herr Strömberg yttrade, vill jag erinra, att frågan om det omedelbara tillkännagivandet av valresultatet dock är en fråga av underordnad beskaffenhet i jämförelse med den stora principfrågan. Det gäller här att tillgodose rättvisans och billighetens krav. Och för övrigt vill jag konstatera, att naturligtvis kan allmänheten få reda på det väsentliga i valets utgång lika fort som förut, eftersom det vanliga valsättet alltså till väsentlig del skulle fungera även vid ett system med tilläggsmandat. Fördelningen av dessa senare blir visserligen bekant först efteråt, men det gäller ju långt ifrån majoriteten av de valda. Huvudresultatet får man reda på lika snabbt som förut.

Vidare förklarar herr Strömberg, att det system vi föreslå innebär ett ytterligare försvagande av det personliga elementet vid valen. Jag vill till detta erinra om vad jag för en stund sedan yttrade angående möjligheten av dekapi-

Ang. mandatfördelningen vid andrakammarval. (Forts.)
tering, det vill säga möjligheten av att en partiledare faller igenom. Antag att han bor i Stockholm, men tillhör ett parti, som är svagt representerat just i Stockholm, i varje fall icke tillräckligt representerat för att trygga ett mandat. Är det icke en inskränkning i det personliga intresset vid valet, om man ser sitt eget partis ledare utslagen, den man, som man ju framför allt vill ha vald, och som det är en önskan hos partiet i hela landet att få vald? Att ha ett valsysteem, som kan riskera att han på detta sätt faller igenom utan att han förlorat sitt förtroende bland folket, det tror jag inte man kan säga innebära något bidrag till förstärkande av det personliga momentet i valen.

Då herr Strömberg antyder att det redan gjorts förbättringar i det proportionella valsystemet, är detta naturligtvis alldeles riktigt, men dessa förbättringar ha inte räckt till. När man vidtog den första förändringen, det vill säga införandet av ett mindre antal, men var för sig större, valkretsar — valkretsarnas antal minskades till 28 från 56 — blev verkligen åtminstone något utträttat till det bättre. Före denna reform var det ungefär 20 mandat, som blevo felpacerade, efter densamma blevo »endast» omkring 15 mandat felpacerade.

När vi sedan fingo den s. k. tekniska valsamverkan, blev också något litet vunnet. Men först och främst kunde ju denna reform icke eliminera alla svagheter i proportionalismen, som ännu äro ganska stora, och dessutom har den andra olägenheter med sig, vilka jag berörde i mitt första anförande och nu icke behöver upprepa.

Jag vidhåller, herr talman, mitt yrkande om bifall till reservationen.

Herr Lindhagen: Jag skall be att få säga endast ett par ord om de proportionella valen.

De proportionella valen tillkommo för att göra rättvisa åt alla politiska riktningar i landet. Och om det förhåller sig så, vilket är historiens vittnesbörd, att den mesta framfärd i världen börjar med minoriteterna, är det också av särskild vikt att dessa begynnande minoriteter, som föra fram någonting som skall bli verklighet längre fram i tiden, få tillfälle att sitta i denna församling. Därför har jag också en gång röstat för det förslag, som herr Bergman nu förordar.

Men jag har numera fått stora betänkligheter. När det gäller striden mellan demokrati och diktatur, så finna vi, att diktaturernas verkliga näring har varit pulvreringen av de demokratiska partierna. På det sättet tillkom diktaturen i Tyskland. Upprepade riksdagsupplösningar i syfte att få till stånd en majoritet, som kunde uppbära en regering, misslyckades.

Alltså anser jag det vara ett demokratiens intresse, om den skall kunna existera, att den inte pulvriserar sig i för många partier. Jag börjar tro, att den enda räddningen för demokratin är att övergå till de i England bibehållna majoritetsvalen i enmansvalkretsar eller något dylikt.

Efter härmed slutad överläggning gjordes enligt därunder förekomna yrkanden propositioner, först på bifall till vad utskottet i det under behandling varande utlåtandet hemställt samt vidare på bifall till den vid utlåtandet avgivna reservationen; och förklarades den förra propositionen, som upprepades, vara med övervägande ja besvarad.

Ang. mandatfördelningen vid landstingsval m. m. Föredrogs ånyo konstitutionsutskottets utlåtande nr 8, i anledning av väckta motioner om viss ändring i författningarna rörande val till landstingen m. fl. val.

Ang. mandatfördelningen vid landstingsval m. m. (Forts.)

I de likalydande, till konstitutionsutskottet hänvisade motionerna nr 24 i första kammaren av herr *Hamrin* m. fl. och nr 46 i andra kammaren av herr *Andersson* i Rasjön m. fl. hade hemställts, att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om utredning beträffande möjligheterna till sådan ändring i författningarna rörande val till landstingen m. m., att vid mandatfördelningen största möjliga hänsyn toges till de politiska gruppernas styrka inom valområdet i dess helhet samt om framläggande av förslag i ämnet till 1938 års riksdag.

Utskottet hade i det nu föredragna utlåtandet på återopade grunder hemställt, att förevarande motioner icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda.

Reservationer hade avgivits av, utom andra,

- 1) herrar *Källman* och *Nils Andersson* beträffande motiveringen;
- 2) herrar *Bergman* och *Holmbäck*, som av angivna orsaker yrkat, att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om utredning beträffande möjligheterna till sådan ändring i författningarna rörande val till landstingen m. m., att vid mandatfördelningen största möjliga hänsyn toges till de politiska gruppernas styrka inom valområdet i dess helhet samt om framläggande av förslag i ämnet till 1938 års riksdag.

Herr **Källman**: Herr talman! Herr Nils Andersson i Östersund och jag ha ansett, att utskottet är alltför ovänligt stämt mot kravet på en mera rättvis fördelning av mandaten i landstingen. Vi ha därför icke kunnat biträda utskottets motivering, och med hänsyn till vad utskottet anfört har jag begärt ordet för att framställa några anmärkningar.

Utskottet förklarar, att det icke finns något behov av sådana lagändringar, att en ökad proportionalitet möjliggöres vid landstingsmannavalen. Något sådant behov har i varje fall »icke kommit till uttryck inom landstingen själva», och, tillägger utskottet, »torde icke heller föreligga». Man anmärker vidare, att landstingen icke i tillräcklig grad begagnat sin möjlighet att enligt landstingslagen uppdelat landstingsområdet i så stora valkretsar som redan nu är möjligt.

Vi tycka att utskottet bort anslå en vänligare ton, särskilt när det gäller kravet att åstadkomma större landstingsvalkretsar för att därigenom erhålla en mera rättvis proportion vid mandatfördelningen. Vi ha exempelvis i utskottet haft tillfälle att pröva, hurusom i Östergötlands län bondeförbundet med 12,904 röster erhållit nio mandat, under det att folkpartiet med 7,295 röster blivit alldeles utan representation. När man ser på kretsarnas storlek, finner man, att icke mindre än fem kretsar ha endast fem mandat vardera, medan ju nio äro tillåtna, och man har till och med en krets med endast fyra mandat.

Om jag går till det län jag själv tillhör och väl känner med avseende på landstinget, så har bondeförbundet i vårt län fått sex mandat på 7,560 röster, men folkpartiet endast två mandat på i det närmaste lika stort röstetal.

Vi anse med anledning av detta och även med hänsyn till liknande förhållanden beträffande många andra län, att utskottet bort uttala en önskan om en mera rättvis proportionell fördelning av landstingsmandaten samt åtgärder härför. Vidare hade jag särskilt velat, att utskottets motivering innehållit ett uttalande om att det vore önskligt att små städer, som själva icke bilda egna landstingsvalkretsar, borde föras tillsammans med omkringliggande landsbygd. Jag erinrar exempelvis om en så underlig sjustadsvalkrets som den i

Ang. mandatfördelningen vid landstingsval m. m. (Forts.)

det landsting jag själv representerar, där exempelvis städerna Vaxholm, Sigtuna och Öregrund höra tillsammans. Jag nämner inte de övriga städerna i den valkretsen, utan har tagit endast de mest markanta. Då vi veta, att det inte är den partipolitiska representationen, som har den största betydelsen i landstinget, utan mera det förhållandet att ortsintresset blir representerat, är det uppenbart, att de mindre städerna borde föras samman med intilliggande landsbygd.

Jag gjorde vad jag kunde både i landstinget och i landstingets förvaltningsutskott år 1924 för att sådana städer skulle få sammanföras med den omgivande landsbygden, men det förklarades uttryckligen från olika representativa håll — även ifrån länsstyrelsen — att en sådan kretsindelning inte skulle komma att godkännas.

Jag och min medreservant, som i huvudsak är överens med mig, ha med vår reservation avsett att framarbeta intresse för en reform på detta område, dock utan att vi därmed på något sätt vilja instämma i motionärernas yrkande som innebär något helt annat än vad vi reservanter avse med vår reservation, beträffande motiveringen.

Jag har icke något yrkande att framställa.

Herr Bergman: I den nu föreliggande frågan rörande landstingsvalen ligger orättvisan nästan ännu tydligare för öppen dag än med avseende på fördelningen av mandaten vid andrakammarvalen, vilket ju också sammanhänger med att valkretsarna äro så pass små som de äro vid landstingsmannavalen.

Jag kan nämna ett par exempel, som på ett ganska påtagligt sätt visa hur orimligt systemet verkar. I ett län hade vid senaste landstingsmannavalet två partier ungefär lika stort röstetal, sammanräknat för hela länet. Det ena av dessa partier fick *sex* landstingsmän och det andra *två* landstingsmän. Det blir ju en fullkomligt orimlig representation vid ungefär lika röstetal, att det ena partiet får sex och det andra endast två.

I ett annat län var det vid samma tillfälle ett parti, som icke fick något enda mandat, men som skulle ha fått fyra mandat, om fördelningen hade varit proportionellt riktig. Det kan vara tillräckligt att anföra dessa båda exempel för att visa, hur orättvis fördelningen för närvarande icke sällan blir beträffande mandaten i landstingen.

Herr Reuterskiöld: Motionärerna ha här avsett tilläggsmandat även vid landstingsmannaval. Det förslaget har avvisats av ett utskott, som varit enhälligt med undantag för de två reservanter, som representera det parti, vars motion varit föremål för behandling.

Jag vågar säga, att det inom utskottet utanför nämnda parti inte finns några sympatier alls för tilläggsmandat. I den punkten har alltså majoriteten varit ense, men skillnaden mellan majoriteten inom utskottet och de fyra reservanter, som här finnas — varav två reserverat sig rörande motiveringen och två, från andra kammaren, ha ett särskilt yrkande om skrivelse — är att dessa ha ansett, att samma syfte, som motionärerna vilja vinna med tilläggsmandat, skulle kunna beträffande landstingen vinnas genom större valkretsar. Härom föreligger icke någon motion. Utskottet hade ju visserligen kunnat upptaga frågan i anledning av den väckta motionen, då det uppenbarligen är ett annat sätt än det föreslagna för vinnande av samma mål, men utskottet har inte ansett sig böra upptaga frågan till egen prövning på den vägen, utan har därför föredragit att inte säga någonting därom.

Ang. mandatfördelningen vid landstingsval m. m. (Forts.)

Utskottet har icke heller ansett sig kunna ansluta sig till yrkandet om skrivelse med begäran om utredning, därför att då måste ju utskottet i varje fall pröva, om man vill gå in för den frågan eller inte, och utskottet har här ansett sig helst böra vara obundet. Frågan kommer i varje fall antagligen tillbaka, om den är av den vikt och betydelse som i reservationen angives.

Det som gjort utskottet tveksamt, då det gällt att taga ståndpunkt i själva sakfrågan om större valkretsar, är den omständigheten, att två intressen här stå emot varandra, av vilka man inte med bestämdhet kan säga, vilketdera som är det viktigare och som bör överväga. Det ena intresset är proportionaliteten i representationen inom hela landstingsområdet. Ingen — icke ens motionärerna — vill gå in för att landstingsområdet skall vara en enda valkrets. Det andra intresset är det, som lagen har framhållit såsom det väsentliga: de lokala synpunkterna. Landstinget är en representation för länets landsbygd och för de städer, som deltaga i landstinget. Det är egentligen en representation för kommunerna inom länet, och då är det uppenbart, att dels landsbygden bör vara för sig och dels städerna för sig, vilket också är lagens ståndpunkt. Därjämte har lagen uttalat, att kommunerna skola höras, innan man gör en ändring i valkretsindelningen. Och under sådana förhållanden lär det väl knappast lida något tvivel om att den indelning i valkretsar, som följer de gamla häraderna eller de gamla domsagorna eller står i huvudsaklig anslutning till dessa, är av en betydelse för de lokala intressenas bevakande, som inte får underskattas.

Just därför, att detta är den nuvarande lagens ståndpunkt och därför att utskottet inte har kunnat finna, att inom landstingen överhuvud taget någon benägenhet att förstora landstingsvalkretsarna har funnits, har utskottet icke ansett, att någon verklig anledning föreligger att besvara Kungl. Maj:t. Och det synes mig, att riksdagen icke i oträngt mål bör besvara Kungl. Maj:t med en framställning i skrivelse.

Att återigen i motiveringen till utskottsutlåtandet sätta in någonting sådant som den förste ärade talaren i denna debatt hade tänkt sig, är ju alltid att binda ett kommande utskott. Ett konstaterande i utskottsutlåtandet av vad som är ett faktiskt förhållande binder inte, men om man tar in något i utlåtandet, som är ett sympatiuttalande för större valkretsar, har man därmed redan i princip uttalat sig därför, och det är detta, som utskottet icke velat göra. Något uttalande i en motivering till ett avslag på en motion kommer ju aldrig till Kungl. Maj:t. Därför ber jag att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr Bergman: Herr Källmans anförande — det första i diskussionen om denna punkt på föredragningslistan — gav vid handen, att det finns ett missnöje med det nuvarande förhållandet även på andra håll än inom det parti, jag representerar, och inom utskottet kom detta missnöje till synes även från herr Källmans medreservant. Det har även på annat sätt visat sig att man inte är nöjd med det nu rådande tillståndet. Därför kan man måhända hoppas, att denna fråga faller framåt, som man säger.

Jag hörde tyvärr inte tydligt slutet av herr Källmans anförande, men jag fick den föreställningen, att han verkligen yrkade bifall till det utredningskrav, som framställts i reservationen — det är ju inte fråga om annat än en utredning. Då jag nu erfarit, att så icke var förhållandet, ber jag att formligen få yrka bifall till min egen och herr Holmbäcks reservation, som går ut på en utredning, vari herrar Källmans och Nils Anderssons synpunkter med säkerhet skulle komma under omprövning.

Ang. mandatfördelningen vid landstingsval m. m. (Forts.)

Herr Pettersson, Anton: Då herr Bergmans anföranden tydde på att denna motion eventuellt skulle åter komma inför riksdagen, skall jag tillåta mig yttra några ord.

Jag tror man kan säga, att det inte finns någon större folkmening bakom denna motion. Det är väl snarare så, att vissa partiets ledning med anledning av valresultaten tycker, att det är besynnerligt, att deras parti, som erhållit så och så många röster, ändå inte kan få något mandat. Herr Källman anförde några siffror från valet i Östergötland 1934, och det är naturligtvis rätt märkligt, att ett parti, som hade 7,295 röster vid landstingsvalet, icke fick något mandat. Men man kan också peka på andra fall, t. ex. Värmlands län, alltså herr Bergmans eget län, där t. ex. bondeförbundet vid senaste landstingsvalet hade 9,539 röster och fick fem mandat. Folkpartiet hade där 14,728 röster — alltså inte så värst mycket mer — men fick dubbelt så många mandat som bondeförbundet, d. v. s. tio. Liknande förhållande förekom i Kopparbergs län, där bondeförbundet hade 9,144 röster och fick fem mandat. Folkpartiet hade 12,573 röster — alltså endast något över 3,000 röster mera — men fick tio mandat. Men jag är alldeles övertygad om, att man i alla fall ute i dessa bygder inte skall finna några bondeförbundare, som äro upprörda över att deras parti är underrepresenterat. Det ligger, som sagt, inte någon folkmening bakom motionärens krav. Skulle emellertid folkpartiet få igenom sin motion, är det troligt, att man ute i bygderna skulle bli mera upprörd över resultaten.

Jag återkommer till exemplet från Östergötlands län. Där hade folkpartiet varit berättigat till fyra mandat, och jag har undersökt, hur mandatfördelningen skulle ställa sig i verkligheten enligt den föreslagna ändringen. Det kan visserligen diskuteras, efter vilka grunder mandatfördelningen skulle ske, men det naturliga vore väl, att, såsom framhålles i motionen, valkretsarna skulle få välja samma antal landstingsmän som de gjort förut. Om vi då se efter i ett par valkretsar i Östergötlands län, hur det skulle ställa sig med mandatfördelningen, finna vi, att folkpartiet t. ex. i en valkrets, Finspånga läns härad, hade 993 röster vid senaste landstingsval men icke fick något mandat. Jag har inte räknat efter vilket av de andra partierna förlusten skulle gå ut över, men det spelar inte heller så stor roll. Där hade högern 1,525 och bondeförbundet 1,441 röster, och något av dessa partier skulle kanske ha fått avstå mandat till folkpartiet. Nog skulle väl bondeförbundet och högern ha ansett det vara ganska anmärkningsvärt, eftersom dessa partier hade 500 å 600 röster mer än folkpartiet. Nu ligga emellertid röstsiffrorna så till att högern och bondeförbundet, som vardera ha ett mandat i landstingskretsen, förr skulle ha erhållit en representant, än socialdemokraterna skulle ha fått fyra representanter för sina 5,522 röster. Det är därför möjligt att förlusten i stället gått ut över socialdemokraterna, vilka i så fall endast fått tre mandat. Men om man jämför socialdemokraternas röstsiffror med folkpartiets, skulle socialdemokraterna förr få fem mandat än folkpartiet skulle få något. Nog skulle väl socialdemokraternas valmän i bygderna finna en sådan valmetod ganska orättvis.

Då en undersökning beträffande Lysings och Göstrings häraders valkrets pekar på liknande utgång, är jag övertygad om, att man litet varstans ute i bygderna — vid ett bifall till motionen — skulle komma att bli missbelåten med valmetoden.

Den nuvarande proportionella valmetoden är, kan man säga, ganska grovt tilltyxad. Det är inte något finsnickeri, som kan sägas utskifta rättvisa i alla små detaljer, men det anser jag inte heller vara behövt med denna valmetod. Meningen med den är, att det skall bli någorlunda rättvist, och i det avseendet fyller enligt mitt förmenande metoden måttet. Man kan naturligtvis få fram

Ang. mandatfördelningen vid landstingsval m. m. (Forts.)

litet mera rättvisa, om man får större valkretsar, men de olika länen och landstingen ha med den nuvarande ordningen möjlighet att få större valkretsar efter vissa grunder, och den vägen är naturligtvis framkomlig.

Jag tror inte heller, att man kan göra valkretsindelningen slentrianmässigt, ty det är, som utskottets ärade ordförande påpekat, kanske häradsgränserna som betyda det mesta vid fördelningen, och man vill ha landstingsvalkretsen sådan att man får möjlighet att känna till de kandidater, som bliva uppsatta. I Norrland äro valkretsarna mycket stora till yttinnehållet. Lycksele tingslags valkrets, som väljer sex landstingsmän, är till yttinnehållet något större än Stockholms, Uppsala och Södermanlands län tillsammans. En annan valkrets i Norrland, Vilhelmina-Åsele, väljer endast fem landstingsmän, vilket ju är minimum, men den är i alla fall till yttinnehållet något större än Blekinge, Kristianstads och Malmöhus' län tillsammans. Skulle man där göra större valkretsar, förstå herrarna av vilken storlek de skulle bli.

Under sådana förhållanden, och då det i bygderna inte finns någon missbelåtenhet med den nuvarande proportionella metoden, men påtagbar orättvisa i vissa valkretsar ute i bygderna skulle kunna påvisas, om man skulle gå in för motionärernas linje, kan jag inte biträda motionen utan ber, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr Hamrin: Herr talman! Jag tror att det nog är i detta fall som i så många andra så, att man kan använda statistik för att bevisa överhuvud taget vad som helst. Man kan använda röstsiffrorna från senaste landstingsmannavalet för att säga, att förhållandet är bra som det är, och man kan också använda siffrorna för att påvisa alldeles påtagliga orättvisor — om man nämligen anser, att det proportionella valsättet avser att låta olika meningsriktningar få representation och inflytande i den beslutande församlingen. Jag skall därför inte syssla med siffror, men jag kan inte underlåta att påpeka en enda sådan.

Det är ganska underligt, att folkpartiet i Östergötlands län, för att taga det som exempel, där man så att säga tävlar inom ramen av tolv platser, förmår på grund av sin styrka och sitt antal röster insätta i folkrepresentationen *en* representant och detta utan någon som helst hjälp, men att, när det gäller landstingsmannaval, där man har att tävla inom ramen av 54 mandat, samma meningsriktning inte förmår göra sig hörd på något sätt och inte får någon enda representant vald. Jag kan bara behöva taga detta lilla exempel och denna enkla statistik för att slå fast — jag vågar använda det ordet — att *om* man med det proportionella valsättet avser överhuvud, att en meningsriktning skall bli representerad, måste det vara en underlig proportionalism i det fallet!

Jag skall i det avseendet tillägga, att man tidigare såväl som här i dag gjort gällande, att om man räknar med landstingsmannaval och riksdagsmannaval i hela landet, kommer man till det resultatet, att en utjämning kommer till stånd. Men om man förer ett sådant resonemang, slår man ihjäl sin egen motivering. När man nämligen säger, att om man slår ihop alla valkretsar till en, blir fördelningen rättvis, men något olika fördelning inom olika valkretsar är man emot.

Jag begärde egentligen ordet, herr talman, för att rikta en replik till konstitutionsutskottets ärade ordförande, som alldeles bortsåg från vad motionärerna ha yrkat i sin motion. Motionärerna ha, som herrarna finna av utlåtandet, yrkat, »att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om utredning beträffande möjligheterna till sådan ändring i författningarna rörande val till landstingen m. m., att vid mandatfördelningen största möjliga hänsyn tages till

Ang. mandatfördelningen vid landstingsval m. m. (Forts.)

de politiska gruppernas styrka inom valområdet i dess helhet samt om framläggande av förslag i ämnet till 1938 års riksdag».

Det står alldeles fritt således, herr Reuterskiöld, att tänka på tilläggsmandat eller inte, men herr Reuterskiöld påstod i sitt anförande att vi ville a priori införa tilläggsmandat. Ett av skälen för hans motstånd mot motionen var också det, att man skulle skilja på städerna och landsbygden. Men, herr Reuterskiöld, var finns denna skillnad? Var finns skillnaden mellan t. ex. Gränna stad och landsbygden närmast däromkring, när vi ha en mängd samhällen inom mitt län, som äro större än Gränna men som tillhöra landsbygden? Huruvida se människorna då ut i Gränna stad, eftersom de skulle vara olika landsbygdens folk? Nej, de äro precis likadana i staden som på landsbygden utanför staden, och samma är förhållandet i Bodafors' köping, som tillhör landsbygden i detta hänseende. Hela resonemanget om att hålla på den gamla fördelningen med skillnad mellan stad och landsbygd ha vi för länge sedan slopat i fråga om riksdagens sammansättning som väl herr Reuterskiöld vet. Här sitta vi i första kammaren som representanter för både stad och landsbygd, precis likadant som våra kamrater i andra kammaren representera både stad och landsbygd med undantag för tre valkretsar. Det resonemanget kan man sålunda knappast på något sätt använda i detta sammanhang.

I likhet med herr Källman vill jag säga, att någon underligare valkretsindelning än den vi ha, då det gäller landstingsmannavalckretsarna för städerna, kan man knappast tänka sig. I Jönköpings län finns det som bekant åtta städer. Jönköping bildar egen valkrets, och de övriga sju städerna äro sammanslagna till en valkrets. Vad finns det för intressen, som äro lika, när det gäller Tranås, vars befolkning andligt och ekonomiskt äro östgötar, och Värnamo, som ligger nedåt Hallandshållet till, för att bara taga det exemplet? Man skulle väl kunna leta upp någon bättre argumentering emot motionen, tycker jag, än att draga fram sådana motiv som här framförts i debatten.

Nu är det emellertid så, herr talman, som jag för några dagar sedan tillåtit mig yttra i ett annat sammanhang, att det är ganska meningslöst att diskutera den föreliggande frågan — den är avgjord på förhand såsom de flesta frågor här äro —, och därför skall jag inte ens framställa något yrkande.

Herr Johansson, Johan Bernhard: Herr talman! Jag har inte någon särskild anledning att ytterligare understryka, vad majoriteten inom konstitutionsutskottet sagt, men en sak, som framskytnat under denna diskussion, ger mig anledning att också säga några ord. Det har nämligen här bebadats en eventuell framstöt till ett kommande år i denna fråga, och det har också här uttalats vissa sympatier för en sådan lösning att man skulle göra landstingsområdena till en gemensam valkrets för hela landstingsmannavalet. Det är emot denna utveckling som jag redan nu vill inlägga en gensaga.

Gör man hela landstingsområdet till en valkrets, åstadkommer man säkerligen allmänt missnöje, och man åstadkommer också stor skada. Liksom den svenska riksdagen är sammansatt av representanter från rikets olika delar, valda inom deras respektive hembygder, är också landstinget sammansatt av ombud, valda inom länets olika delar, och de nuvarande bestämmelserna om valkretsindelningen skola utgöra en garanti för att länets olika delar verkligen skola få representation i landstinget. Med det proportionella valsättet och om landstingsområdet utgör endast en enda valkrets kan lätt inträffa, särskilt om vissa frågor dyka upp som stimulera en viss stämning, att en betydande del av landstingsmännen kunna komma att bli valda från samma del av länet. Därigenom skulle således den från början grundläggande tanken, om en gemensam representation sammansatt från de olika delarna av länet, helt för-

Ang. mandatfördelningen vid landstingsval m. m. (Forts.)

ryckas. Det är ju, som vi veta, många betydande frågor, som handläggas inom landstingen, först och främst sjukvårdsfrågor. Dylika frågor kunna ibland tänkas vara av den natur, att de kunna sätta sin prägel på kandidatnomineringen vid landstingsmannaval, därest hela länet utgör en valkrets. Jag vill bestämt varna för alla tankar på en utveckling i denna riktning. Vad beträffar utjämningsmandaten har det ju redan sagts så mycket om dem och hur de komma att befordra tillkomsten av ett antal småpartier. Det är väl en utveckling som är rakt motsatt den som alla, vilka vilja bevara den fria folkliga självstyrelsen, tänka sig.

Jag ber, herr talman, att få biträda yrkandet om bifall till utskottets hemställan.

Herr Andersson, Nils: Jag hade inte tänkt yttra mig, då herr Källman redan har angivit de huvudsakliga skäl, som kommit honom och mig att reservera oss mot utskottets motivering, men efter den diskussion som förekommit finner jag det ändå påkallat att säga några ord.

I utskottet var det mycken diskussion om rättvisan i valsystemet, och det antyddes från några håll att man inte bör vara angelägen om fullständig proportionell rättvisa. Det är emellertid enligt min mening önskvärt, att största möjliga rättvisa beträffande mandatfördelningen kan skipas, och man måste erkänna att enligt föreliggande statistiska uppgifter en uppenbar orättvisa nu drabbar särskilt de smärre partierna. Detta är inte tillfredsställande. Motionärerna ha huvudsakligen argumenterat för tilläggsmandat, men på den punkten fanns det ingen resonans inom utskottet utanför motionärernas eget parti. Jag tror inte att någon sådan finns här heller, utan tanken på tilläggsmandat måste nog uppges. Det finns ingen opinion för en sådan besynnerlig och krånglig anordning.

Herr Bergman har särskilt klagat på den otillfredsställande representation som folkpartiet fått. Dock kan detta parti sägas ha fått ett slags tilläggsmandat genom sina frikostiga bidrag till de andra borgerliga partierna. Genom kartellerna med högern och bondeförbundet har folkpartiet i varje fall främjat dessa och därmed även i någon mån blivit representerat i Östergötland och andra ogynnsamma landsändar, där det inte kunnat få något eget mandat. Motionärerna ha ställt i utsikt att dessa karteller skulle bortfalla, om det bleve en mera rättvis mandatfördelning, men vi böra få skriftligt på löftet, innan vi våga tro att folkpartiet skall släppa den kära valtekniska samverkan, även om det finge framgång för sitt yrkande. Det räcker inte med ett löst uttalande i motionen.

Vad jag emellertid vill framhålla är, att om folkpartiets motionärer avstå från den dödfödda tanken på tilläggsmandat och i stället arbeta på att få större landstingsvalkretsar, så kan en sådan tanke vinna resonans. Det komiska är emellertid, att motionärerna visserligen omnämnt detta som en utväg i motionen, men samtidigt avfärdat tanken. Den saken vilja de inte vara med om. Även om det i klämman inte står något annat än att en utredning bör komma till stånd, som naturligtvis även skulle innefatta denna sak, så ha de för egen del inte visat tillräckligt intresse för den utvägen. Annars tror jag nog man kan säga, att det på den vägen vore möjligt att åstadkomma en lösning. Jag kan inte hålla med dem som här i mörka färger utmåla olägenheterna av större landstingsvalkretsar, och jag kan inte godkänna den motiveringen, att en sådan anordning rent av skulle strida mot landstingslagens 1 §. Ty även om landstingen utgöra en representation för länens landsbygd och städer, så är det väl ingenting som hindrar att denna representation utövas, fastän kretsarna äro större, d. v. s. äro så stora att de medge en rättvisare mandatfördelning

Ang. mandatfördelningen vid landstingsval m. m. (Forts.)

partierna emellan vid landstingsvalen. Jag har reagerat mot att detta skulle utsägas i utskottsutlåtandet. Tanken på vidgade valkretsar i syfte att därmed vinna en ökad rättvisa skulle därigenom vara på förhand avvisad. Utskottets ärade ordförande sade nyss något om, att man inte skulle skriva så att man band riksdagen, men det är just vad man gör genom detta utlåtande, där det säges, att det inte torde föreligga något behov av en sådan lagstiftning, att valkretsarna skulle utvidgas. Även om det är riktigt att något önskemål därom icke kommit till uttryck inom landstingen, har man inte rätt att säga, att det icke föreligger något behov. För min del anser jag att ett sådant behov föreligger. Herr Källman har redan påvisat det konstiga i den hopfogning som sker av småstäder utan naturligt samband med varandra, medan dessa städer väl kunde välja samman med landsbygden. Herr Hamrin nämnde Gränna som ett exempel och menade, att det väl inte är någon egentlig skillnad mellan Gränna och den omgivande landsbygden. Jag tror att man i detta fall kan säga, att inför vår Herre äro vi alla smålänningar, vi äro nog ganska lika, vare sig vi bo i Gränna eller utanför. Det skulle säkert inte välla några större olägenheter, vare sig för landstingen eller kommunerna, om en landsbygdsvalkrets utsträcktes till att även omfatta en eller annan liten stad, så att det kunde bli fler representanter i valkretsen såsom nu ofta är fallet, då många kretsar välja färre än fem representanter.

Med dessa ord, herr talman, har jag velat något närmare ange i vilka avseenden jag såsom reservant mot utskottets utlåtande skiljer mig från den ståndpunkt som majoriteten omfattar. Jag skulle vilja sluta med att rekommendera herrar motionärer att komma igen med denna fråga, men då i den formen att de påyrka vidgade valkretsar men släppa tilläggsmandaten.

Herr Strömberg: Jag vill i likhet med herr Johan Bernhard Johansson på det allvarligaste varna för tanken att göra landstingsområdena till en enda valkrets. Jag tror liksom han att det skulle innebära mycket stora olägenheter. Vad åter beträffar den andra frågan som herr Nils Andersson var inne på, kan det ju ligga åtskilligt i tanken på att göra valkretsarna så stora som möjligt för att den proportionella metoden skall komma till sin rätt. Men, mina herrar, innan man går in för en sådan lagstiftning, skall man väl först och främst tillämpa den lag vi redan ha. Denna bestämmer att för varje valkrets skola utses minst fem och högst nio landstingsmän. Endast i undantagsfall, då synnerliga skäl tala därför, kan antalet få vara mindre än fem. Ser man på hur detta har tillämpats i verkligheten, så finner man att det inte alls är många valkretsar, där man tagit ut vad lagen medger, nämligen nio representanter. En hel mängd ha stannat vid fem eller sex, och beträffande ett 40-tal valkretsar ha till och med synnerliga skäl befunnits tala för en representation av blott tre landstingsmandat. Talar icke detta för riktigheten av vad utskottets ärade ordförande framhöll, nämligen att landstingen själva icke funnit lämpligt att göra kretsarna alltför stora? Därigenom skulle ju det ortsintresse som lagen avser att främja icke ordentligt tillgodoses.

Jag förstår att herr Hamrin under sitt verksamma liv inte haft så mycket tid över att ägna åt landstingsarbete, men den som gjort det — liksom under tecknad i nära ett kvarts sekel — måste säga sig att det är en livets realitet och ett behov för ortsintressena att bli företrädade i landstingen. Det är en ganska viktig princip, som vi inte skola försöka rubba. Till herr Nils Andersson, som uppmanade motionärerna att återkomma, vill jag säga, att innan vi gå in för en ny lagstiftning, avsedd att öka valkretsarnas storlek, skola vi väl i all rimlighets namn först utnyttja den lagstiftning vi ha. Om vi för att ordentligt kunna tillämpa den proportionella valmetoden öka de valkretsar, som

Ang. mandatfördelningen vid landstingsval m. m. (Forts.)

inte äro tillräckligt stora, till sex eller åtta eller nio representanter, så kommer naturligtvis en förbättring att ske, men detta kan gå för sig inom lagstiftningens nuvarande ram, och innan vi utnyttjat dess möjligheter, skola vi inte komma och begära en ny lag.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr Reuterskiöld: Ja, herr talman, i sak har jag icke mycket att tillägga till vad den senaste ärade talaren anförde; det är så riktigt, som det är sagt.

Jag blev emellertid direkt uppkallad av den ärade talaren på Jönköpingsbanken. Han anförde åtskilligt mot de synpunkter som jag skulle ha framhållit, men jag tror att han gjorde sig skyldig till ett litet missförstånd. Saken är den, att det skäl som jag anförde angående skillnaden mellan landsbygd och städer är icke ett skäl som jag har gjort till mitt, utan det är det skäl som finnes i lagen. Innan utskottet tar initiativ till en så genomgripande ändring av den gällande lagen, måste utskottet vara övertygat om att det finns övervägande och avgörande skäl för en sådan. Såsom den senaste ärade talaren framhållit, har utskottet icke funnit sådana skäl föreligga. Vad lagens egen ståndpunkt beträffar är den alldeles klar, och det är den som jag har återgivit.

Den ärade talaren på Jönköpingsbanken sade, att klämman till den motion han väckt gav plats även åt utvidgade valkretsar. Det är ju en sanning, men en sanning med någon modifikation. Om herrarna jämföra den av herrar Bergman och Holmbäck avgivna reservationen, som återfinnes på sid. 5 i utskottets utlåtande, med det yrkande som herr Hamrins motion innehöll, återgivet på sid. 4, så finna herrarna full överensstämmelse. Men om herrarna sedan se på klämman i herrar Lindskogs och Lundqvists reservation på sid. 7, som just avser en ökning av valkretsarnas storlek, så finnes att det föreligger en rätt väsentlig skillnad mellan å ena sidan sistnämnda reservation och å andra sidan motionen och herrar Bergmans och Holmbäcks reservation. Skillnaden är den att motionen gick ut på att man skulle taga hänsyn till de politiska gruppernas styrka i *valområdet i dess helhet*, vilket, om det skulle gälla ökad storlek på valkretsarna, ytterst och sist skulle betyda, att hela landstingsområdet bleve en valkrets. Mot detta har emellertid motionären själv opponerat, och då kan jag inte finna annat än att denna linje är väsentligen avvisad, vilket här också har framhållits.

Huvudsaken är att utskottet icke haft anledning att av sig självt och icke haft anledning att av motionen *taga initiativ* till en ändring av landstingsvalkretsarnas storlek med hänsyn till de faktiskt rådande förhållandena och de faktiskt förefintliga möjligheterna för en större proportionalitet, *om* landstingen själva vilja det och därtill skulle föreligga något behov. Konstitutionsutskottet föreslår i regel — jag vågar säga — aldrig förändringar som icke äro högst nödiga och nyttiga, och denna är varken nödig eller nyttig.

Herr Andersson, Elon: Herr talman! Jag förmodar att den ärade representanten på Jämtlandsbanken anser, att folkpartiet skall vara tacksamt mot honom för hans vänliga råd att komma igen för att då erhålla hans värdefulla stöd. Men om han avser att tillförsäkra en ny framställning sitt stöd endast i den mån den innebär, att hela landstingsområdet skulle utgöra en valkrets för landstingsmannavalen, så skulle knappast jag själv — och jag tror att denna uppfattning delas av många inom mitt parti — vilja ansluta mig därtill. Jag kan inte hjälpa att jag i detta avseende delar de synpunkter som herr Strömberg anförde, nämligen att ett system med hela landstingsområdet som en valkrets icke skulle innebära samma fördelar som det nuvarande systemet med landstingsområdet uppdelat i skilda valkretsar. Var och en som haft

Ang. mandatfördelningen vid landstingsval m. m. (Forts.)

med det praktiska landstingsarbetet att göra torde vara benägen att erkänna, att det finns åtskilliga skäl som tala för att de lokala synpunkterna, som man försöker tillgodose genom landstingsområdets uppdelning i valkretsar, få komma till sin rätt i landstingsarbetet. När herr Strömberg däremot drar ut konsekvenserna av sin mening därhän, att det inom den nuvarande lagstiftningens ram skulle finnas möjligheter att åstadkomma den bättre proportionalitet som motionären önskar, så kan jag inte följa honom. Om herr Strömberg studerar den statistiska redogörelsen för de senaste årens val, skall han utan tvivel finna, att även i de landstingsområden, där man till det yttersta tillvaratagit möjligheterna att bilda stora valkretsar, en sådan proportionell rättvisa långt ifrån ernåtts. Denna rättvisa kan givetvis främjas genom att man ansluter sig till högerreservanternas förslag att göra valkretsarna ännu större än de för närvarande äro. Men jag tror knappast att man ens därmed till fullo kan realisera motionärernas önskemål.

Jag begärde emellertid ordet, herr talman, huvudsakligast för att konstatera, att motionärernas synpunkter, såvitt jag kan finna, ha vunnit beaktande från olika håll. Både från högern och från socialdemokraterna inom utskottet och kammaren har man deklarerat att det nuvarande förhållandet icke är tillfredsställande, att det råder en orättvisa beträffande mandatfördelningen vid landstingsvalen, som icke är rekommendabel, och att man på ett eller annat sätt bör söka möjlighet att utjämna denna orättvisa. Det är bara om medlen som man icke är riktigt ense. Men beträffande motionärernas syftemål föreligger en överensstämmelse långt utanför deras egen krets.

Motionärerna ha icke heller på något som helst sätt bundit sig för den ena eller andra linjen. Det i motionen upptagna förslaget till en valordning är givetvis menat som en huvudlinje, och jag tycker för min del att detta förslag innebär vissa fördelar genom att valordningen anknyter till de nuvarande landstingskretsarna och icke räknar med att landstingsområdet skall utgöra en enda valkrets och att man sålunda försöker bevara sambandet mellan de lokalt avgränsade kretsarna och de restmandat man vill utplacera. Men motionärerna säga, att de också äro beredda att diskutera andra framkomliga vägar. När det sålunda, herr talman, uppenbarligen finns en mycket utbredd mening att det nuvarande förhållandet är otillfredsställande och att det är önskvärt att åstadkomma en förändring till det bättre, förefaller det mig också, som om det till sist borde vara möjligt att enas om en linje som på ett eller annat sätt tjänar motionens syfte. Det är endast en representant för bondeförbundet som inte velat ge sin anslutning till själva tanken i det hela, nämligen att det för närvarande råder ett förhållande som bör ändras. Jag undrar dock om inte herr Anton Pettersson borde vara litet mindre bestämd, då han på detta sätt utger sig som bygdernas tolk. Kanske det i bygderna finns en uppfattning som tolkar frågan på annat sätt än han gör.

Jag ber att få yrka bifall till herrar Bergmans och Holmbäcks reservation.

Herr Bergman: Jag hade inte tänkt uppträda vidare i denna debatt, men det var ett yttrande av herr Nils Andersson, som jag inte gärna kan låta stå oemotsagt, och jag har därför ändå ansett mig böra begära ordet än en gång.

Herr Nils Andersson sade, att den tekniska samverkan som nu förekommer mellan olika partier vid landstingsvalen är för oss så kär, att vi icke vilja släppa den. Jag trodde annars, att det var tämligen klart uttalat vid snart sagt alla möjliga tillfällen, både förut i dag och under valrörelserna, att vi endast nödda och tvungna, för att åtminstone bevara någon möjlighet till

Ang. mandatfördelningen vid landstingsval m. m. (Forts.)

rättvisare mandatfördelning, ha gått med på denna tekniska samverkan, som för oss är allt annat än kär och som vi äro högst angelägna om att komma ifrån. Det står också i herr Anderssons i Rasjön motion, med vilken herr Hamrins är likalydande: »Slutligen vilja vi ännu en gång understryka, att, därest ett utjämningsförfarande av ovan föreslagen eller annan art genomföres vid valen, upphävandet av rätten till teknisk valsamverkan mellan politiska grupper enligt vår mening är naturligt och önskvärd.» Herr Nils Andersson förklarade att han ville ha »svart på vitt» på, att vi verkligen ville ha bort den tekniska samverkan. Kan man få mera svart på vitt på en sak, än när den står som slutkläm i vår partimotion?

Herr Andersson, Nils: Med anledning av herr Bergmans senaste anförande ber jag att få konstatera att herr Andersson i Rasjön vid åtminstone ett par tillfällen har hyttat, men aldrig slagit till. Det finns ingenting som tvingar folkpartiet att taga på sig den tunga börda, som den tekniska valsamverkan enligt dess talesmäns utsago utgör, den kan avläggas när som helst. Hittills har det inte skett, även om det som sagt flera gånger ställts i utsikt. Då det kom till kritan ville man inte!

Herr Bergman: Vi kunna när som helst avböja teknisk samverkan, säger herr Andersson. Ja, men vad har herr Andersson att ge oss i stället för att vi åtminstone skola få en något rättvisare mandatfördelning? Det är för att få en sådan som man för närvarande nödgas tillgripa valkarteller. Skola vi avstå från dessa och därigenom bli ännu orättvisare behandlade, eller hur menar herr Andersson?

Herr Andersson, Nils: När man inte vill avstå från den »tekniska samverkan», får man också finna sig i att, som skett i vissa valkretsar, högern och bondeförbundet bli starkt överrepresenterade.

Sedan överläggningen ansetts härmed slutad, gjordes i enlighet med de yrkanden, som därunder framkommit, propositioner, först på bifall till vad utskottet i det nu ifrågavarande utlåtandet hemställt samt vidare på bifall till den av herrar Bergman och Holmbäck vid utlåtandet avgivna reservationen; och förklarades den förra propositionen, vilken förnyades, vara med övervägande ja besvarad.

Föredrogs ånyo konstitutionsutskottets utlåtande nr 9, i anledning av väckta motioner angående ändring i gällande bestämmelser om val av vägstämмоombud.

*Om ändrade
bestämmelser
ang. val av
vägstämмо-
ombud.*

I de likalydande, till konstitutionsutskottet hänvisade motionerna nr 46 i första kammaren av herr *Anderberg* m. fl. och nr 63 i andra kammaren av herr *Andersson* i Höör m. fl. hade hemställts, att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om förslag till sådan ändring i lagen om vägdistrikt, att val av vägstämмоombud skulle förrättas enligt de grunder och på sätt Kungl. Maj:t föreslagit i till 1934 års riksdag i ämnet avlåten proposition.

Utskottet hade i det nu föreliggande utlåtandet på anförda skäl hemställt, att förevarande motioner icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda.

Enligt en vid utlåtandet avgiven reservation hade herrar *Hallén, Oscar Gottfrid Karlsson, Sandegård, Källman, Hårdin, Anderberg, Fast, Nordström,*

Första kammarens protokoll 1937. Nr 18.

Om ändrade bestämmelser ang. val av vägstämмоombud. (Forts.)
Hällgren och Fält ansett, att utskottets utlåtande bort hava den lydelse, reservationen visade, och avslutas med en hemställan, att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om förslag till sådan ändring i lagen om vägdistrikt, att val av vägstämмоombud skulle förrättas enligt de grunder och på sätt Kungl. Maj:t föreslagit i till 1934 års riksdag i ämnet avlåten proposition.

Herr Anderberg: Herr talman! Såsom en av motionärerna i denna fråga och då jag tillsammans med ett antal andra utskottsmedlemmar avgivit reservation mot det föreliggande utlåtandet, ber jag att några ögonblick få taga kammarens uppmärksamhet i anspråk.

Den lag om vägdistrikt, som antogs av riksdagen 1934, har icke visat sig vara en tillfredsställande lösning. Varje år framkomma förslag om ändring av lagen. Det är framför allt rösträttsbestämmelserna vid val av vägstämмоombud, som av stora medborgargrupper anses påkalla ändring. Dessa bestämmelser äro ju också sådana, att många oförvitliga personer och punktliga skattebetalare berövas sin rösträtt vid dessa val. Det finns talrika exempel på att lant- och skogsarbetare, som sällan nå upp till 1,200 kronors inkomst, ena året kunna ha rösträtt och nästa år berövas densamma på grund av tillökning i familjen. Låt oss som exempel taga en lantarbetare med 1,200 kronors inkomst i lägsta ortsgrupp. Han är gift och åtnjuter avdrag för sig och hustrun, skattar sålunda för 4.5 bevilningskronor och erhåller rösträtt vid val av vägstämмоombud. Nästa år får han ett barn, familjen består nu av tre personer, avdraget blir större, och han får skatta för 2.7 bevilningskronor. Det fattas alltså 0.3 bevilningskronor för att han skall få rösträtt. Ja, det finnes t. o. m. exempel på att kommunalstämмоordförande på grund av dessa rösträttsbestämmelser vid val av vägstämмоombud ha saknat rösträtt.

Nu kan det ju inte vara rimligt, att en person skall förlora sin rösträtt, därför att hans familj blir större, såsom i det av mig anförda exemplet. Vi socialdemokrater anse mycket goda skäl föreligga för den ståndpunkt, som intogs av regeringen 1934 och av andra kammaren 1936. De av konstitutionsutskottets medlemmar, som dikterat utskottsutlåtandet, säga, att ingenting har inträffat, som föranleder ett ändrat ståndpunktstagande, men utvecklingen och tillämpningen av bestämmelserna i praktiken ha givit vid handen, att det på många ställen råder stora olägenheter, och detta bör utgöra ett tillräckligt skäl för att få en ändring till stånd och erhålla bestämmelser, som bättre motsvara verklighetens krav. Det är särskilt i de till yttinnehållet stora socknarna i norra Sverige och i de med hänsyn till folkmängden stora socknarna i södra Sverige som det visat sig svårt att tekniskt följa bestämmelserna. Bland Västerbottens socknar ha vi exempelvis Vilhelmina, där det vid kommunala val finnes 36 olika valdistrikt. Då val av vägstämмоombud skall förrättas å kommunalstämma, måste det således ske i kyrkbyn, och en hel del av de röstberättigade ha ända till tjugu mil till vallokalen. Det kan icke vara rimligt att lägga så stora hinder i vägen för fullgörandet av en medborgerlig plikt. Nog borde man kunna finna en möjlighet att låta de röstande i detta fall lika väl som vid kommunalfullmäktigval avge sina röster i de olika distrikten. Svårigheter ha vidare uppstått i större landskommuner, då man varken har lokaler eller möjlighet att på praktiskt sätt ordna valen av vägstämмоombud med hänsyn till de stora väljarskarorna. Dessa tekniska svårigheter borde emellertid med litet god vilja kunna övervinnas, och jag tycker, att den del av utskottet, som nu bildar majoritet, skulle kunnat tillmötesgå vår önskan om en skrivelse till Kungl. Maj:t med anhållan att till en kommande riksdag framlägga förslag

Om ändrade bestämmelser ang. val av vägstämmoombud. (Forts.)
till ändrade bestämmelser i enlighet med dem, som Kungl. Maj:t framlade vid 1934 års riksdag.

Det är ju inte rätt, att medborgare, som äga rösträtt, endast med svårighet skola kunna utnyttja densamma på grund av de förhållanden, som jag här något har berört. Det är heller icke små områden det här gäller. Vi ha i Sverige 25 landskommuner med över 10,000 invånare, och tio av de stora kommunerna i Norr- och Västerbotten omfatta tillsammans en tiondedel av hela landets areal och en befolkning som i ett medelstort län. Jag anser, att då man kan följa de kommunala rösträttsbestämmelserna i städerna, där man dock har frågor av teknisk och ekonomisk natur av lika omfattande art som i vägdistriktet på landsbygden, borde man kunna lösa frågan även för landsbygdens vidkommande. Folk har ju också i allmänhet mycket stort intresse av vägfrågor. Vi måste ju ha goda vägar och vilja gärna ha det ordnat på bästa sätt, och då nu staten betalar mellan 75 och 90 procent av vägunderhållet och alla medborgare genom direkta och indirekta skatter få bidraga därtill, anse vi, att det finnes fog för en ändring och att ändrade bestämmelser vore av behovet påkallade.

Det har från borgerligt håll i utskottet också medgivits, att 1934 års väglag icke är i alla delar tillfredsställande, och riksdagens majoritet gick i fjol med på att ändra bestämmelserna angående rösträtten för arrendatorer. Med hänsyn till den ställning, som utskottet här intagit, utgår jag naturligtvis ifrån att det är uteslutet att i denna kammare vinna bifall för reservanternas förslag, men jag är övertygad om att frågan likväl rör sig framåt, att en lösning förr eller senare kommer att tvinga sig fram och att åtgärder måste vidtagas för att på ett eller annat sätt ordna denna sak.

Jag tillåter mig, herr talman, att yrka bifall till reservationen.

Efter det överläggningen förklarats härmed slutad, yttrade herr talmannen, att i avseende på det nu föredragna utlåtandet endast yrkats att det förslag skulle antagas, som innefattades i den vid utlåtandet avgivna reservationen.

Sedermera gjorde herr talmannen propositioner, först på bifall till vad utskottet i förevarande utlåtande hemställt samt vidare enligt berörda yrkande; och förklarade herr talmannen, efter att hava upprepat propositionen på bifall till utskottets hemställan, sig anse denna proposition vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Anderberg* begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en så lydande omröstningsproposition:

Den, som bifaller vad konstitutionsutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 9, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, antages det förslag, som innefattas i den vid utlåtandet avgivna reservationen.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen ånyo uppläst, verkställdes till en början omröstning på det sätt, att efter särskilda uppmaningar av herr talmannen först de ledamöter, som ville rösta för ja-propositionen, och därefter de ledamöter, som ville rösta för nej-propositionen, reste sig från sina platser. Herr talmannen förklarade därpå, att enligt hans uppfattning flertalet röstat för ja-propositionen.

Om ändrade bestämmelser ang. val av vägstämmoombud. (Forts.)

Då emellertid herr *Lindhagen* begärde rösträkning, verkställdes nu votering medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna ha-
va utfallit sålunda:

Ja—68;

Nej—42.

Därjämte hade 3 ledamöter tillkännagivit, att de avstode från att rösta.

Föredrogs ånyo och företogs punktvis till avgörande jordbruksutskottets utlåtande nr 27, angående Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen under ut-
gifter för kapitalökning i vad angår jordbruksärenden gjorda framställningar
jämte i ämnet väckta motioner.

Punkterna 1 och 2.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 3.

Lades till handlingarna.

Punkten 4.

*Anslag till
lånefonden för
inköp av
avelshingstar
av ardenner-
ras.*

Kungl. Maj:t hade föreslagit riksdagen att dels medgiva, att Kungl. Maj:t
finge under budgetåret 1937/1938 från lånefonden för inköp av avelshingstar
av ardenneras bevilja lån intill ett belopp av 175,000 kronor, dels ock såsom
kapitalökning för lånefonden för inköp av avelshingstar av ardenneras för
budgetåret 1937/1938 anvisa ett reservationsanslag av 16,000 kronor.

I samband härmed hade utskottet till behandling förehaft två inom riksdagen väckta, till utskottet hänvisade likalydande motioner, nämligen I: 131 av
herr *Mannerskantz* m. fl. samt II: 281 av herr *Johanson* i Hallagården m. fl.,
vari hemställt, att riksdagen måtte

1) medgiva, att Kungl. Maj:t finge under budgetåret 1937/1938 från låne-
fonden för inköp av avelshingstar av ardenneras bevilja lån intill ett belopp
av 300,000 kronor,

2) såsom kapitalökning för lånefonden för inköp av avelshingstar av arden-
neras för budgetåret 1937/1938 anvisa ett reservationsanslag av 140,000 kro-
nor, att utgå av lånemedel.

Utskottet hade i den nu ifrågavarande punkten på åberopade grunder hem-
ställt, att riksdagen måtte, med bifall till Kungl. Maj:ts förslag samt med
avslag å motionerna I: 131 och II: 281,

1) medgiva, att Kungl. Maj:t finge under budgetåret 1937/1938 från låne-
fonden för inköp av avelshingstar av ardenneras bevilja lån intill ett belopp
av 175,000 kronor;

2) såsom Kapitalökning för lånefonden för inköp av avelshingstar av ar-
denneras för budgetåret 1937/1938 anvisa ett reservationsanslag av 16,000
kronor.

Reservation hade anförts av herrar *Sederholm*, *Mannerskantz* och *Sjögren*,
vilka ansett, att utskottets utlåtande bort hava den lydelse, som i reservationen
angivits, samt att utskottet bort hemställa, att riksdagen måtte, i anledning
av Kungl. Maj:ts förslag samt motionerna I: 131 och II: 281,

1) medgiva, att Kungl. Maj:t finge under budgetåret 1937/1938 från låne-

Anslag till lånefonden för inköp av avelshingstar av ardenneras. (Forts.)
fonden för inköp av avelshingstar av ardenneras bevilja lån intill ett belopp av 300,000 kronor;

2) såsom Kapitalökning för lånefonden för inköp av avelshingstar av ardenneras för budgetåret 1937/1938 anvisa ett reservationsanslag av 140,000 kronor.

Herr **Mannerskantz**: Herr talman! Under de senaste tre, fyra åren har till följd av den utveckling, som ägt rum på här förevarande område, efterfrågan på hästar stigit alltmer. Det torde kanske vara onödigt att ingå på orsaken härtill, men ett konstaterande av detta faktum har ganska mycket att betyda vid avgörandet av denna fråga. Det har nämligen hos dem, som syssla med uppfödning av hästar, uppstått en naturlig strävan att öka påläggen för att kunna möta den stegrade efterfrågan. Som var och en av kammarens ledamöter torde inse, erfordras härför ett ökat antal hingstar.

Nyssnämnda strävan har tagit sig direkt uttryck i här förevarande ärendet. I den motion, som väckts av mig och några andra av kammarens ledamöter, framhålles, att ansökningarna om lån ur fonden för inköp av avelshingstar för varje år visat kraftig stegring. 1931/1932 uppgingo låneansökningarna till sammanlagt 437,700 kronor, samtidigt som det högsta medgivna utlåningsbeloppet utgjorde 200,000 kronor. Året därpå sänktes utlåningsbeloppet till 190,000 kronor, men totalsumman av låneansökningarna sjönk endast till 425,000 kronor. De följande tvenne åren var utlåningsbeloppet 160,000 kronor, och låneansökningssumman höll sig i stort sett vid samma siffra som sistnämnda år. De två sista åren har det medgivna utlåningsbeloppet utgjort 175,000 kronor. 1935/1936 framträdde den av mig tidigare omnämnda ökade efterfrågan på hingstar, och till följd härav ökade låneansökningsbeloppet till 454,600 kronor för att under fjolåret våldsamt stiga; i höstas lågo låneansökningar inne på sammanlagt 618,550 kronor.

Kungl. Maj:t har emellertid icke tagit hänsyn till den ökade efterfrågan på hingstar utan föreslår i statsverkspropositionen, att utlåningsbeloppet oförändrat skall utgöra 175,000 kronor för kommande budgetår. Nu anser jag, att det är en ganska rimlig och naturlig strävan, som här kommit till uttryck bland hästavelns män, och den borde icke motverkas av statsmakterna. Uppstår det svårigheter för finansiering av hingstinköpen kan det givetvis inträffa, att uppfödare, som tänkt skaffa sig avelsdjur, måste avstå därifrån, varför ett färre antal hingstar bli tillgängliga, eller också att man avstår från att köpa en förstklassig hingst och nöjer sig med en billigare, vilket självfallet kan inverka försämrande på rasen — i varje fall kan det icke bli tal om någon förbättring.

Jämte tvenne andra medlemmar av jordbruksutskottet har jag därför reserverat mig mot utskottsmajoritetens beslut och föreslagit, att utlåningsbeloppet måtte fastställas till 300,000 kronor. Bifalles detta yrkande, kan man åtminstone tillgodose de allra nödvändigaste kraven, medan man med det av Kungl. Maj:t föreslagna lånebeloppet blir nödsakad att avvisa ansökningar om lån i ett stort antal fall, även då vederbörande ha svårt att själva finansiera inköpen. För att möjliggöra detta utlåningsbelopp erfordras en kapitalökning på 141,000 kronor; vi ha emellertid avrundat siffran och begära en kapitalökning av 140,000 kronor.

Härtill kommer ett annat moment. Bland hästavelns män, vare sig de sysslat med varmblodiga eller kallblodiga raser, har det i många år varit en källa till förargelse, att så stora belopp av de medel, som hästarna här i landet »springa in» — jag syftar på totalisatormedlen — gå till andra ändamål än hästavelns befrämjande. I dessa kretsar anses det därför, att det nu fram-

Anslag till lånefonden för inköp av avelshingstar av ardenneras. (Forts.) ställde kravet icke är orimligt, utan att det tvärtom är fullt legitimt och rimligt, i all synnerhet som man kan räkna med att större delen av kapitalökningsbehovet kan tillgodoses med lånemedel. Jag skall icke ytterligare motivera detta, ty jag tror nog, att varken jordbruksministern eller en del av dem, som stå för utskottsutlåtandet, anse, att det lärer till skada, om man underlättar anskaffandet av bruksdjur åt de jordbrukare, som själva icke föda upp hästar, och det torde väl vara de flesta. Stiga priserna på hästar, blir det svårare för dem att köpa djur, men en prisstegring kan motverkas genom ökad avel, samtidigt som man på detta sätt också håller importen nere. Den är ju icke önskvärd ur handelsbalansens synpunkt, och därtill kommer, att man måst utfärda ganska stränga bestämmelser för att hindra kvaliteten att försämrast genom importen av icke fullgoda djur.

Jag ber alltså, herr talman, att få yrka bifall till den vid utskottsutlåtandet i denna punkt fogade reservationen.

Herr statsrådet **Pehrsson-Bramstorp**: Herr talman! Jag vågar starkt betvivla, att det recept skulle vara riktigt, som den siste ärade talaren anväde för reglering av hästimporten eller produktion av tillräckligt antal hästar. Jag tror att det med hästproduktionen förhåller sig på det sättet, att om priserna äro höga, så ökar produktionen, och det finnes ingen organisation eller sammanslutning, som på något sätt kan bemästra detta. När sedan produktionen blivit tillräckligt stor, inträffar ett prisfall.

Det är emellertid en annan sak, som jag skulle vilja säga. Som kammaren behagade finna, är det tre reservationer i detta utskottsbetänkande; i två av reservationerna ha fyra högermän i utskottet anmält avvikande mening, men i reservationen på denna punkt saknar man en av de fyra. När jag såg det, gjorde jag reflexionen: Varför är inte han med? Han är den störste experten av de herrar, som reserverat sig, och har varit chef för stuteribyrån i lantbruksstyrelsen. Följaktligen skulle jag befinna mig i relativt gott sällskap, när jag går på samma linje som herr Liedberg. Nu är det på det sättet, att såväl min företrädare i ämbetet som jag följt lantbruksstyrelsen, och det är inte riktigt av herr Mannerskantz att säga, att jordbruksdepartementet inte beaktat den utveckling, som ägt rum. Jordbruksdepartementet har beaktat de önskemål, som kommit från lantbruksstyrelsen, där hästavelns intressen äro representerade på särskilt sätt. Då jag tittade efter i föregående års förslag från lantbruksstyrelsen, så fann jag, att låneansökningsbeloppet icke uppgick till 600,000, men nära 500,000 kronor, och dåvarande chefen för stuteribyrån föreslog icke vare sig att höja lånebeloppet över 175,000 kronor eller ens att avsätta något till fonden. Från hans sida rekommenderades den gången, att då det funnes tillräckligt med pengar i fonden för en ökning av lånebeloppet, detsamma skulle fastställas till 175,000 kronor och att ingen avsättning ytterligare skulle ske till fonden.

Innevarande år har jag i enlighet med lantbruksstyrelsens förslag förordat, att lånebeloppet fortfarande skulle utgå med 175,000 kronor, men att man skulle avsätta till fonden vad lantbruksstyrelsen hade beräknat. Då jag förutsätter, att herr Liedberg, som deltagit i utskottets beslut, bör vara betydligt bättre inne i saken än de tre reservanterna, skulle det vara rätt intressant att veta, om reservanterna anse att hans ståndpunktstagande i utskottet — såsom jag förmodar — är dikterat av sakliga skäl och icke av att han själv tidigare haft att taga befattning med denna fråga.

Det förefaller mig som om kammaren handlade riktigtast, om kammaren följer Kungl. Maj:ts förslag, som är baserat på lantbruksstyrelsens framställning i ärendet, i synnerhet som utskottet förordar Kungl. Maj:ts förslag.

Anslag till lånefonden för inköp av avelshingstar av ardennergarras. (Forts.)

Herr **Hansson, Jacob**: Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till utskottets förslag.

Överläggningen ansågs härmed slutad, varefter herr talmannen jämlikt därunder förekomna yrkanden gjorde propositioner, först på bifall till vad utskottet i den under behandling varande punkten hemställt samt vidare på antagande av det förslag, som innefattades i den vid punkten avgivna reservationen; och förklarade herr talmannen, sedan han upprepat propositionen på bifall till utskottets hemställan, sig finna denna proposition vara med övervägande ja besvarad.

Herr **Mannerskantz** begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en omröstningsproposition av följande lydelse:

Den, som bifaller vad jordbruksutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 27 punkten 4, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, antages det förslag, som innefattas i den vid punkten avgivna reservationen.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen ånyo upplästs, verkställdes omröstningen på det sätt, att efter särskilda uppmaningar av herr talmannen först de ledamöter, som ville rösta för ja-propositionen, och därefter de ledamöter, som ville rösta för nej-propositionen, reste sig från sina platser; och befanns därvid, att flertalet röstade för ja-propositionen.

Punkten 5.

Utskottets hemställan bifölls.

Punkterna 6—8.

Lades till handlingarna.

Punkterna 9—11.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 12.

I enlighet med Kungl. Maj:ts i ämnet framlagda förslag hade utskottet i förevarande punkt av angivna orsaker hemställt, att riksdagen måtte såsom Kapitalökning för arrendeeagnahemsfonden anvisa för budgetåret 1937/1938 ett reservationsanslag av 1,800,000 kronor.

*Anslag till
arrendeeagna-
hemsfonden.*

Reservation hade anmälts av herrar *Sederholm, Mannerskantz, Liedberg* och *Sjögren*, vilka ansett, att utskottets motivering bort hava den ändrade lydelse, reservationen visade.

Herr **Sederholm**: Herr talman! Med avseende på yrkandet skiljer sig den här föreliggande reservationen icke från vad utskottet hemställt. Yrkandena äro fullkomligt identiska. Oliktet föreligger endast i avseende på motiveringen. Reservanternas motivering går ut på att de vilja ge uttryck åt en viss betänksamhet med hänsyn till den utveckling, som denna rörelse redan fått.

Anslag till arrendeegnahmetsfonden. (Forts.)

Det har visat sig, att kostnaderna för iordningställandet av arrendeegnahmets särskilt genom de ökade byggnadskostnaderna ha stigit så betydligt, att det belopp, som skall förräntas och eventuellt betalas av arrendatorn, om han skall lösa hemmet, blir så stort, att man har svårt att tänka sig, att jordbruket blir verkligt räntabelt, om så skall ske.

Det pågår ju för närvarande en utredning, som även berör denna fråga, och utskottet har endast hänvisat till att denna utredning pågår. Skillnaden mellan utskottets och reservanternas motivering är den, att reservanterna vilja stryka under sin betänksamhet med avseende på den utveckling, som denna rörelse har fått. Jag anser det vara på sin plats, att utskottet och riskdagen, oavsett att en utredning pågår, ge uttryck åt sin betänksamhet i detta fall. Jag har därför också förenat mig med reservanterna om denna reservation, ehuru själva slutsatsen, nämligen att man får lita till utredningen och avvakta dess resultat, är gemensam såväl för utskottet som för reservanternas yrkande på ändring av motiveringen.

Med dessa ord ber jag, herr talman, att få yrka bifall till reservationen.

Herr statsrådet Pehrsson-Bramstorp: Herr talman! Jag har i propositionen anfört de synpunkter, som herr Sederholm här påpekat, och jag kan upplysa om att jordnämnden i sin skrivelse fäst uppmärksamheten på de ökade byggnadskostnaderna och på att dessa kunna bli så väsentliga, att det icke är möjligt att fullfölja verksamheten i samma utsträckning som förr. Den saken hade således beaktats, innan reservationen blivit skriven. Jag anser mig böra upplysa kammaren om detta.

Det är alldeles självklart, att det blir en börda för arrendatorerna, om fastigheterna bli för dyra, men å andra sidan skola vi icke bortse ifrån, att om tillgången på jordbruk av den storlek, som är efterfrågad, minskar, ökas priset på sådana jordbruk, och följaktligen är det icke säkert, att man vinner det resultat, som herr Sederholm här framhållit såsom önskvärt, om man inskränker verksamheten.

Herr Andersson, Alfred: Herr talman! Herr Sederholm har här anfört en viss betänksamhet gentemot denna verksamhet, i det han nämligen anser att det i det långa loppet skulle ställa sig för dyrt att bygga dessa arrendeegnahem. Det är ingen, som vill bestrida, att kostnaderna ökas på den senaste tiden, och det är ju också tämligen klart för alla, vad detta beror på. Det är ju huvudsakligen de ökade materialprisen, som vållat fördyringen. Men enligt min mening har denna fråga — eller kommer den att få — så stor betydelse, att jag, trots ökningen i kostnaderna för byggandet av dessa arrendeegnahem, icke kan se någon som helst anledning för statsmakterna att vidtaga åtgärder för att inskränka verksamheten på detta område, som för närvarande närmast kan betraktas som ett försök. Man vill på denna väg liksom leta sig fram till den bästa formen.

Statsmakterna ha aldrig räknat med att denna verksamhet skulle vara vinstgivande för staten i någon form. Man utgick ifrån att 5 procent av dessa arrendeegnahem skulle misslyckas. Alltså är det redan utsagt, att man är beredd på vissa förluster. Om det nu i fortsättningen skulle visa sig, att staten kommer att förlora på denna verksamhet, anser jag att det icke spelar sådan roll, att man av den anledningen bör vidtaga åtgärder för att så att säga stoppa verksamheten.

Denna form av bondehemman är avsedd att bereda möjlighet för obemedlade och mindre bemedlade bland landsbygdens folk att få ett lantbruk att sköta i egen regi, innan de bli för gamla härtill. Till denna grupp kunna vi framför

Anslag till arrendeegnahemsfonden. (Forts.)

allt räkna lantarbetarna, som här se en möjlighet att kunna få ett litet lantbruk. Men det finnes också en annan och mycket stor kategori av landsbygdens folk, nämligen de mindre jordbrukarnas söner och döttrar, som ha sina blickar riktade på denna verksamhet och bara vänta på att den skall vidgas, att möjligheterna inom en icke alltför långt avlägsen framtid skola bli större att få ett eget litet lantbruk.

När man i detta sammanhang tänker på de stora belopp, som gå till jordbruket i olika former, kan jag icke betrakta det som någon så stor olycka, om staten skulle göra en liten förlust på denna verksamhet. Pengarna äro därmed enligt min mening inte kastade i sjön, ty det har dock genom dessa beretts möjlighet för en hel del av vårt folk att kunna få ett eget litet lantbruk, och det är syftet med denna verksamhet. När frågan behandlades i utskottet, framhölls just från reservanternas sida, att man närmare borde tänka på egna-hemsverksamheten. Jag tror, att det är möjligt eller bör bli möjligt att med denna verksamhet under annan form än hittills bereda dessa landsbygdens sämst ställda människor tillfälle att få ett lantbruk, men denna verksamhet har tidigare inte varit av sådan beskaffenhet, att den har kunnat rekommenderas. Den har förresten också bedrivits under andra former än den, som nu tillämpas för bildande av arrendeegnahem.

Under de år, då denna fråga behandlats i utskottet, har jag ju också tydligt kunnat märka, att man från visst håll har försökt få fram argument emot denna verksamhet, som skulle så att säga tala för att verksamheten inte vore så bra, som man från början tänkt sig. Dels därigenom och dels genom samtal med större jordbrukare i min egen ort har jag fått den uppfattningen, att man på visst håll inte ser med så särskilt blida ögon just på denna verksamhet. Man har inte velat säga detta rent ut, men man skall inte behöva vara så synnerligen insatt i dessa förhållanden för att förstå, att det ligger någonting här bakom. Jag ber i alla fall, herr talman, att få yrka bifall till utskottets förslag.

Herr Heiding: Herr talman! Ja, alla äro vi nog säkert övertygade om, att en verksamhet som denna bör uppmuntras, men vi få också tänka på, att man i en tid som vår inte går fram alltför fort. Jag åsyftar därmed, att det inte är lämpligt att nu hålla på att skapa sådana arrendeegnahem, som här äro i fråga. De bli alldeles för dyra. Utskottet har här vid sitt betänkande fogat uppgifter över priserna på de arrendeegnahem, som nu ha kommit till. Rörande kostnaderna för de 82 arrendeegnahem, som utarrenderats under år 1936, har utskottet från statens jordnämnd inhämtat följande uppgifter. Och så anföras här vad inköpspriset varit, å de för styckning inköpta egendomarna, huru höga arrendeavgifterna äro och förräntningsprocenten ävensom totalkostnaden per lägenhet m. m. Därigenom får man en överblick över hur mycket vart och ett av dessa arrendeegnahem går till. Men det finnes icke någon uppgift på hur stor åkerareal det är i medeltal vid varje större gård, som har blivit inköpt, och inte heller hur stor areal, som vart och ett sådant arrendeegnahem omfattar. Det hade varit önskvärt, att åtminstone något medeltal för åtminstone de senare varit uppgivet, men efter vad jag har hört, rör det sig om cirka 12 å 15 hektar jord till varje sådant arrendeegnahem. När man då ser, att kostnaderna för dessa i flera fall gå upp till över 30,000 kronor och i allmänhet åtminstone till, låt mig säga 25,000 å 30,000, då undrar jag, om det inte är alldeles för mycket betalt för dylika ställen. När det gäller att skapa vanliga jordbruksegnahem, ställer det sig många gånger mycket billigare, och jag tror, att där har det lyckats bra, och att den hjälp, som dessa låntagare ha fått i form av premielån, ha varit väl använda pengar från statens sida. Vi befinna oss nu i en s. k. högkonjunktur, men likväl göres det uttalandet från

Anslag till arrendeegnahemsfonden. (Forts.)

jordnämndens sida, att om det skulle inträffa svårigheter för en och annan att betala arrendet, så skall det lämnas uppskov. Det har utskottet understrukit, lika så reservanterna, och jag vill säga, att det är klart, att inte skall man låta en sådan mindre jordbrukare, som har fått ett dylikt litet hem, flytta därifrån i första taget. Det erkänner jag, men jag tycker det ser något märkvärdigt ut, när man befinner sig i ett gynnsammare läge, att man skall tro, att arrendatorerna redan efter första året icke skola kunna betala arrendet. Det har ju sagts från jordnämndens sida, att samtliga ha kunnat betala för första året, men det är ej säkert, att de kunna fortsätta med att betala. Därför får man den uppfattningen, att det finnes en och annan, som inte har möjlighet att i fortsättningen kunna erlægga arrendeavgiften, och arrendeavgifterna bli i alla fall för dessa småbruk rätt höga. Att betala cirka 1,000 kronor i arrende för ett sådant arrendeegnahem, det är icke så liten summa. Och det går väl an nu under de första åren, när husen äro förstklassiga och i ordning, men efter 5—10 år, då det erfordras reparationer, blir det något helt annat. Det är därför, som jag vill ha sagt, att jag tror, att under nuvarande tid, då det är dyrare att upprätta dylika arrendeegnahem, borde man gå fram med större försiktighet. Och i motsatt fall, när man kommer i en lågkonjunktur och det ställer sig fördelaktigare både med inköp av gårdar och med uppförande av samtliga byggnader, då skulle man kunna utöka denna verksamhet. Men att nu sätta personer i svårighet, så att de inte skola kunna behålla sina egna hem, det vill jag icke vara med om. Jag anser, att de skola få sådana hem, som de kunna behålla i fortsättningen, och att de där kunna få sin försörjning för framtiden.

Herr Andersson i Bussjö fällde det yttrandet, att det skulle få stor betydelse för framtiden, om man kunde upprätta många dylika arrendeegnahem. Jag är fullt ense med herr Andersson om den saken, men jag vill inte, att det skall upprättas arrendeegnahem, som skola bli så pass dyra, att det blir omöjligt för vederbörande att behålla desamma.

Han sade också, att det icke kan räknas med, att denna verksamhet skulle bli vinstgivande för staten. Det är klart, att så inte kan bli fallet, men det får icke bli sådana arrendeegnahem, att staten blir tvungen att i framtiden övertaga än det ena, än det andra.

Utan att vilja framställa något annat yrkande än om bifall till utskottets förslag, vill jag därför ha framhållit som min åsikt, att man borde gå fram med betydligt större försiktighet. Kunna ej vederbörande arrendatorer betala sina arrenden under nuvarande förhållanden, hur skall det då gå i framtiden?

Herr talman, jag ber att med dessa ord få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr **Mannerskantz**: I mångt och mycket kan jag instämma med den föregående talaren, ehuru väl jag blev litet förvånad, när han kom till slutet och inte yrkade bifall till reservationen, som just går ut på, att man skall gå fram med större försiktighet. Alltså den slutsatsen kunde nog ha varit mera överensstämmande med hans anförande. Men jag vill instämma just i detta, att man kan likna den nuvarande situationen vid den, som rådde under världskriget. De jordbrukare, som då köpte sig gårdar strax innan det stora priset inträffade, kommo i en mycket svår situation och fingo ofta gå från gård och grund därför, att de hade råkat köpa sina gårdar för dyrt. Om man nu vill gå på den linjen, som herr Alfred Andersson gick, då han menade, att det inte spelar någon roll, hur dyra arrendeegnahemmen bli, så är det mera logiskt, därför, att han menar, att om en sådan brukare skulle behöva gå från gård och grund, skall staten ingripa och hindra detta. Staten skall således

Anslag till arrendeegnahmetsfonden. (Forts.)

betala vad som behöves, för att vederbörande skola kunna vara kvar på sina gårdar. En sådan synpunkt är visserligen logisk, men jag tror knappast ändå, att detta har varit utskottsmajoritetens tanke, utan utskottsmajoriteten har väl också haft den principen som ledstjärna, att man skulle försöka ställa det så, att de, som komma på dessa arrendeegnahem, inte bara skola kunna klara sig under arrendetiden, utan även skola kunna inlösa och få äganderätt till sina arrendeegnahem. Det är den sunda tanken, som jag vill instämma i, men den går knappast att förena med den princip, som herr Alfred Andersson ville göra gällande, nämligen att man inte skall taga någon hänsyn till kostnader, när man skapar arrendeegnahem. Vi reservanter ha däremot ansett, att vi kunna vara med om att bevilja anslag till denna verksamhet i flera år, och vi gå med på att bevilja anslaget även i år, men på grund av vissa något dunkla punkter i statens jordnämnds uttalanden ha vi velat understryka, att någonstades går en kostnadsgräns, som man inte bör överskrida, när det gäller både att skaffa de erforderliga jordstyckena och att bebygga dem. Nu skulle jag vilja fråga herr Alfred Andersson: finnes det ingen gräns uppåt i fråga om dessa kostnader? Är det då inte klokt att tänka sig, att arrendatorn skall utan tillskott i framtiden från statens sida kunna övertaga stället? Om man nu — såsom jag förmodar är utskottsmajoritetens tanke, även om det kanske inte är herr Alfred Anderssons — avser, att de skola klara sig själva i framtiden, då är det väl tämligen säkert, att den formulering av utskottsutlåtandet, som reservanterna ha avfattat, är ägnad att främja den saken, och att om man skulle från jordbruksutskottets och riksdagens sida utan vidare giva carte blanche på ett byggande av arrendeegnahem, hur tiderna än utveckla sig, så skulle man sätta en hel mängd människor i svårigheter, ja, i olycka, vilket kunde undvikas, om man under några år minskar omfattningen av denna verksamhet. Jag säger inte, att den skall upphöra, men man kunde minska den, till dess det bleve billigare att bygga och skaffa jord.

En annan synpunkt, som här av utskottet har framhållits, är, att denna verksamhet inte har hunnit över experimentstadiet, utan att det behöves ytterligare några år för att pröva densamma. Därför anser jag inte man behöver hålla på i samma takt under nuvarande dyra tider med nyanskaffning, ty vad som egentligen behöver prövas är inte, hur man bär sig åt för att bygga upp en gård eller skaffa en gård, ty det har prövats i otaliga fall under Sveriges historia, utan vad det gäller att pröva är, huruvida de, som komma på arrendeegnahemmen, skola kunna klara sig där, vilka ekonomiska och tekniska kapaciteter de äro, och det finnes ju nu flera hundra arrendeegnahem, så att där har man redan studieobjekt, och man kan följa dessa i deras verksamhet. Därför är det icke nödvändigt, att man ur experimentsynpunkt fortsätter med nyanskaffning i samma takt, om det ur ekonomiska synpunkter befinnes vara oklokt.

Det var ett litet yttrande, som herr Alfred Andersson fällde, som jag måste något taga upp till bemötande, innan jag slutar, nämligen, att från större jordbrukares sida — jag förmodar det skulle tolkas så — finnes en animositet mot en verksamhet av detta slag. Jag förstår ännu mindre, att det kan råda animositet mot denna verksamhet än att det, såsom herr Andersson vid ett annat tillfälle nämnde, skulle råda animositet mot arbetaresmåbrukslånefonden. Jag kan inte se, att den verksamhet, som nu är i fråga, har det allra ringaste sammanhang med anskaffningen av arbetskraft på ett större jordbruk, och i varje fall torde ett så pass kraftigt uttalande fordra litet bättre bevisföring. Om det verkligen finnes några goda skäl för att säga detta, får man ju ge sig, men i annat fall ber jag att få säga, att så inte är förhållandet.

Anslag till arrendeegnehemsfonden. (Forts.)

Herr talman! Med hänsyn till att man måste lägga litet ekonomiska synpunkter på även denna verksamhet, mest för just deras egen skull, som skulle hjälpas, ber jag att få yrka bifall till den formulering av utlåntagandet, som reservanterna förordat.

Herr **Tjällgren**: Herr talman! Efter det anförande, som jordbruksministern höll i början av debatten, skulle det kanske inte vara nödigt att yttra sig. Men efter den vändning debatten tagit, skall jag emellertid be att få säga ett par ord.

Trots herr **Mannerskantz'** påstående nyss, att denna verksamhet nu icke får anses vara på försöksstadiet, vill jag göra gällande, att så i alla fall är förhållandet. Verksamheten har ju inte pågått så länge, att man kan fälla något säkert omdöme om resultatet ännu. Det kan kanske vara lämpligt att erinra om vad som närmast var orsaken till, att denna verksamhet startades. Det förhöll sig på det sättet — som jag emellertid knappast behöver nämna — att det var en stor arbetslöshet rådande här i landet, inte minst på landsbygden bland bondsöner och lantarbetarsöner. Man ville då tillgripa den alltid rekommenderade utvägen att försöka få, som det heter, folk tillbaka till jorden, och då var det, som man startade den här verksamheten.

Jag kan inte bedöma, huruvida verksamheten i allo har slagit lyckligt ut. Jag tror inte, att densamma i den landsända, varifrån jag är, har blivit tilllämpad eller försökt, men efter vad jag har hört, är det inte så galet, som man från flera håll nu vill göra gällande. Och jag måste säga, att jag verkligen är förvånad över att denna verksamhet just från några godsägare i södra Sverige röner ett så kolossalt motstånd. Och man kan ju fråga sig: vad är orsaken till detta? Det har sagts, att det var tämligen onödigt med denna verksamhet, därför att man ju hade den vanliga gamla beprövade egnahems-låneverksamheten, och man kunde på den vägen ha skaffat jord åt dem, som behövde jord. Jag vill för min del säga, att jag ser hellre, att denna verksamhet bedrivs än — i mångt fall åtminstone — egnahems-låneverksamheten, enär vid bildandet av arrendeegnahem sällan eller kanske aldrig förekommit, att jordegendomar styckats till så små lotter, som ofta sker, när det gäller egnahemsverksamheten, och enligt mitt sätt att se är detta ur flera synpunkter förkastligt. Här gäller det ju att få vad man skulle kunna vilja säga medelstora, lämpliga jordbruk, som kunna föda sin brukare och hans familj, och det anser jag är en mycket vällovlig verksamhet.

Det sades här av någon talare — jag tror det var herr **Mannerskantz'** — att det var en hel del dunkla punkter i jordnämndens yttrande. Ja, kan man säga det, herr **Mannerskantz'**? Jordnämnden har ju tillhandahållit en tabell, intagen i utskottets utlåtande, som visar resultatet av verksamheten under de år, varunder den har pågått. För övrigt har ju dess direktör varit närvarande i utskottet och inför utskottet lämnat en del klagorande upplysningar och jag tror, att han svarade på de frågor, som framställdes till honom. Då anser jag inte det är riktigt, att man kommer och säger, att det föreligger en hel del dunkla punkter. Jag skulle vilja fråga herr **Mannerskantz'**: vad är det för punkter, där dunkel råder?

Jag skall inte upptaga tiden längre. Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till utskottets förslag, men jag skulle vilja fråga motståndarna till den här verksamheten, vad de i stället kunna komma med.

Herr **Andersson, Alfred**: Herr talman! Herr **Mannerskantz'** befarade, att man, då det gäller denna verksamhet, skulle komma in i ett läge, jämförligt med vad som rådde under den allra värsta högkonjunkturen, när lantbrukarna

Anslag till arrendeeegnahemsfonden. (Forts.)

inte kände några gränser för välmående och stora inkomster. När en lantbrukare hade ett kapital, för vilket han skulle kunna tänkas skaffa sig en egendom på 50 tunnland, då köpte han 250. Så låg det till på den tiden.

Jag kan inte förestå, att herr Mannerskantz kan hysa en sådan farhåga nu. Det är väl den skillnaden mellan nu och då, att denna verksamhet ligger i händerna på ett organ, som statsmakterna ha tillsatt, ett organ bestående av folk, som är så pass sakkunniga och så pass insatta i förhållandena, att de förmodligen behärska situationen på ett sådant sätt, att de kunna förhindra, att man kommer i ett sådant läge, som herr Mannerskantz talar om. Man kan inte nonchalera statens jordnämnd helt och hållet. För min del respekterar jag den och högaktar den för vad den gjort hittills.

Nu vill jag gärna tro, att herr Mannerskantz för sin del inte är ovänligt stämd mot denna verksamhet, men däremot är jag inte övertygad om att så inte är förhållandet med de flesta större jordbrukare. Jag kan försäkra herr Mannerskantz, att jag i mina nejder har kommit till tals med lika många stora jordbrukare, som herr Mannerskantz, och om herr Mannerskantz önskar bevis, så har jag inte långt efter dem. De ha tydligt sagt ut till mig, att de i denna verksamhet se en fara för att, om den skall forceras och utvidgas, det skall bli svårt för dem att få lantarbetare. Men även om det skulle gå dithän, att de skulle få det svårare att skaffa lantarbetare, så ser jag däri ingen olycka. Jag har tillåtit mig det yttrandet inom utskottet, att jag skulle ha varit mera tillfreds, om jag i propositionen sett en större summa föreslagen än denna på 1,800,000 kronor, ehuru jag mycket väl förstår, att det inte är möjligt eller tänkbart att göra någon forcering under nuvarande förhållanden. Men jag vidhåller, att jag inte haft någon anledning att ändra på denna min uppfattning angående summan, och jag vill livligt hoppas, att den i en mycket snar framtid skall höjas, så att därigenom kan beredas möjlighet att skapa nya bondehemman, även om detta skulle ske på bekostnad av de stora egendomar, som för närvarande finnas, och även om det skulle bli nödigt att stifta en lag, som kan göra det möjligt att skaffa jord till rimligare priser än vad nu är förhållandet. Jag kan upplysa herr Mannerskantz om att för närvarande finnes det inte ett tunnland jord att köpa i Skåne till rimligt pris. Det är högkonjunkturen, som gör detta, och vi veta inte, hur länge den varar. Men skall den fortsätta en längre tid, då anser jag det från mina enkla utgångspunkter vara absolut nödvändigt att få en lag om jordanskaffning, ty, mina herrar, det är inte enbart byggnadskostnader och byggnadslöner, som förorsaka dessa höga priser, utan jordanskaffningen spelar också åtminstone i någon mån en roll. Jag tror, att det kan bli nödvändigt i framtiden att ta hänsyn till alla dessa förhållanden.

Nu säger herr Mannerskantz, att jag inte fäster mig vid, hur dyrt det blir. Jag tillbakavisar detta. Jag har lika stor ansvarskänsla i detta fall som herr Mannerskantz — det kan jag försäkra — men jag vidhåller och upprepar ännu en gång, att även om staten i någon mån skulle komma att förlora på denna verksamhet, d. v. s. att staten här skulle behöva träda emellan för att hjälpa vissa arrendatorer, som råkat i svårighet, så ser jag däri ingen olycka. Det kan t. ex. bli en misslyckad skörd eller otur med djurbesättningen o. s. v. Sådant kan inträffa för den bästa, sådant kan hända den, som suttit på en egendom i tio år och sätta honom i en ganska prekär situation. Om sådant skulle hända en nybörjare, en egnahemsarrendator, så är detta både förklarligt och förlåtligt, och det är helt naturligt, att staten här bör träda hjälpande emellan.

Jag skall till sist, herr talman, be att få vidhålla mitt yrkande och vidare uttrycka den förhoppningen, att vi i en ganska snar framtid skola kunna få

Anslag till arrendeegnehemsfonden. (Forts.)

bevittna en utvidgning av denna verksamhet. Den utgör den enda raka vägen att kunna hålla landsbygdens folk kvar på landsbygden. Det är så många, som ha råkat i elände under egnahemsrörelsen. Det är inte ovanligt, att en, två, tre, fyra familjer ha passerat ett eget hem och där lagt ned sitt spar-kapital. Trots detta kunna herrarna rekommendera denna verksamhet — vis-serligen kanhända inte under samma form som tidigare — men jag tror vi ha sett tillräckligt av den verksamheten för att inte gå in för den efter alltför stora mått. Allting talar för att man så småningom bör avveckla det system, som har varit rådande och gå in för ett nytt, nämligen detta att skapa full-ständiga jordbruk. Ingenting annat bör ifrågakomma, än just denna form av verksamhet, som är avsedd att skapa fullständiga jordbruk, även om man inte tycker om den på vissa håll.

Herr Sederholm: Herr Tjällgren antydde, när han yttrade sig i denna fråga, att detta förslag, hela organisationen och hela denna idé mött kolossalt mot-stånd, som han uttryckte sig, och han riktade sig mot motståndarna till den verksamhet, som nu pågick. Jag ber att få bestämt — åtminstone å deras vägnar, som inom utskottet behandlat frågan — tillbakavisa detta påstående. Här föreligger intet motstånd från deras sida och inte heller från de större jordbrukarnas sida i allmänhet — jag känner inte dem, som herr Andersson talat vid — föreligger någon motvilja mot saken såsom sådan. Det är emel-lertid nödvändigt, när man planlägger någonting sådant som här är fråga om och lägger upp riktlinjerna för hur den skall organiseras och utvecklas, att man ser till, att de ekonomiska grunderna för denna planläggning äro rik-tiga, så att man inte lockar fattiga, visserligen duktiga men obemedlade män-niskor att binda sig vid förpliktelser, som bli för dem omöjliga att uppfylla.

Herr Andersson talade om att det kan komma missväxt, otur med kreaturen eller någonting annat, som kan göra, att en person behöver stöd. Det förstår jag. Jag delar hans uppfattning. När olycksfall komma emellan, kan ett stöd vara behövt. Men den ekonomiska grunden skall läggas på sådant sätt, att inte den, som har fått ett sådant arrendeegnahm och som kanske inte själv har möjlighet till ekonomisk planläggning — något, som en mindre jordbru-kare eller en arbetare ofta nog inte har — efteråt kan komma och säga: hur har ni kunnat locka mig in på något, där jag nu ser, att jag omöjligen kan klara mig på grund av själva planläggningen? Man har ansvar för att inte saken lägges upp på ett sådant sätt, att man kan få den förebräelsen riktad mot sig. Det är därför som man måste vara betänksam. I det fallet vågar jag påstå, att många större jordbrukare kunna ha en viss erfarenhet, som gör, att de också vilja vara försiktiga och inte locka folk att köpa gårdar eller skapa småbruk, där inte de ekonomiska förutsättningarna för dessas bestånd föreligga.

Jag har velat främja denna rörelse, ty jag delar herr Alfred Anderssons uppfattning, att kan man genomföra saken på ett ekonomiskt tillfredsställan-de sätt, är det allra bäst, om man kan skapa självständiga jordbruk, vilkas innehavare inte äro beroende av en tillfällig arbetsförtjänst för sin existens utan som verkligen kunna sysselsätta sin man och hans familj. Men man må-ste, såsom jag nyss sade, se till, att man inte skapar olycka och svårigheter för dem, som lockas in härpå.

Nå, om man nu här ser, hur kostnaderna för tillskapandet av dessa arrende-egnahm stiga — och därvidlag vill jag påpeka gentemot herr Andersson, att det inte är blott materialkostnadernas stegring, som varit avgörande för den ökning, som kan påvisas här, utan den har ännu mera åstadkommits genom arbetslönernas stegring — och detta i sådan grad, att man har mycket svårt

Anslag till arrendeegnahemsfonden. (Forts.)

att tänka sig, att avkastningsvärdet skall stiga i samma mån, då blir man rädd för att denna form är olämplig eller åtminstone kan behöva förändras och modifieras för att bli lämplig. Därvid kommer man till frågan, hur man skall göra. Ja, man får försöka finna ut, vilka modifikationer av denna form som kunna vara behövliga. Detta övervägande verkställes ju av den egna-hemsutredning, som nu pågår. Vi få göra klart för oss, att vi inte blott ha denna form för skapande av självständiga jordbruk, utan vi ha också egna-hemmen och arbetarsmåbruken. Här gäller det för kommitterade att finna en lämplig avvägning och en lämplig gestaltning av dessa olika former, kanske att sammanföra dem till färre former än nu. Jag räknar på att kommit-tén kommer att undersöka detta på ett objektivt och sakkunnigt sätt, därtill även med intresse för saken. Jag vågar också försäkra, att de förslag, som kunna komma fram, skola från reservanternas sida mötas med all förståelse och uppskattning, när vi som riksdagsmän komma att taga ställning där-till. Jag förstår väl det sociala värdet av den utveckling, som försiggår här, både med avseende å egna-hem, arbetarsmåbruk och arrendeegna-hem, men jag är rädd för att man alltför mycket skjuter undan de ekonomiska synpunkter-na på bekostnad av de social-filantropiska.

Nu skulle jag vilja påpeka, att vad vi här ha velat är endast att ge uttryck åt precis samma betänksamhet, som herr Heiding gav uttryck åt. Man får se sig för, innan man binder sig vid denna form. Då är det inte ur vägen, att man ger uttryck häråt i ett riksdagsuttalande, låt vara att även utskottet i någon mån har vidrört denna sak. Jag tror därför, att vare sig det blir det ena eller andra beslutet här i kammaren, kan i alla fall denna diskussion, pro-tokollerad och tryckt, ge ett uttryck för de olika synpunkter, som ha kommit fram här. Jag vill rikta en bestämd gensaga mot de påståenden, som fram-kommit, att här skulle föreligga en aversion emot själva rörelsen såsom sådan. För ett sådant uttalande finns ingen grund åtminstone inom utskottet.

Med dessa ord, herr talman, ber jag att få vidhålla mitt yrkande.

Herr Mannerskantz: Herr talman! Det var närmast i anledning av att jag blev så direkt uppfordrad av herr Tjällgren, som jag begärde ordet igen. Först och främst blev jag litet förvånad över att bli så missförstådd som jag blev. Herr Tjällgren yttrade, att jag skulle ha sagt, att denna verksamhet inte längre befinner sig på experimentstadiet. Jag sade motsatsen. Jag sa-de, att den alltjämt är i experimentstadiet, men experimenten kunna fortgå, utan att man uppehåller nyanskaffningen i samma takt, hur dyr den än blir. Den behöver man inte experimentera med, sade jag. Hur det går till att bygga dessa hus vet man, men vad man behöver experimentera fram är, hur arrendatorerna skola kunna klara sig på gårdarna.

Vidare voro både herr Tjällgrens och herr Alfred Anderssons anföranden präglade av den uppfattningen, att reservanterna skulle vara ovänligt stämda mot denna rörelse. Som den föregående ärade talaren just framhöll, går det inte att hävda en sådan åsikt, då det rått stor enighet vid denna frågas be-handling under tidigare år och beträffande anslagsbeloppet även i år. Där-emot tycker jag, att det är att ställa litet för stora krav på en människa, som har sysslat med ekonomiska företag under ett antal år, om man begär, att hon skall avstå från att lägga ekonomiska synpunkter på en sådan verksam-het. Det är egentligen bara det, som det här gäller, och jag vidhåller, att en parallell kan dras mellan den högkonjunktur, som slutade 1920, och den, som vi i viss mån uppleva nu, nämligen då det endast är fråga om vilket be-lopp man har att förränta och amortera för framtiden. Detta gäller otvi-

Anslag till arrendeegnahmetsfonden. (Forts.)

velaktigt fortfarande, vem som än har skaffat gården. Statens jordnämnd kan ju inte trolia, utan när byggnadsmaterial, arbetslöner och jordpriser — dessa dock i betydligt mindre mån — stiga, kan inte statens jordnämnd göra så mycket åt den saken på annat sätt än att den får försöka få fram de billigaste möjligheterna för tillfället.

De dunkla punkter, som jag syftar på, äro rätt väsentliga. Det, som jag mest tänker på, herr Tjällgren, är, att jag skulle vilja ha en liten tolkning i siffror av jordnämndens uttryck »skälig nivå» för framtiden. Nämnden utgår från att under förutsättning att byggnadskostnaderna kunna hållas på en »skälig nivå», skall verksamheten uppehållas även under nästa budgetår. Statens jordnämnd är således också av den uppfattningen, att om man inte kan hålla kostnaderna på »skälig nivå», skall man minska på verksamheten, så länge dyrheten består. Då falla jag och övriga reservanter under samma dom, som jag förmodar herr Alfred Andersson måste fälla över statens jordnämnd. Den anser ju också, att det skall vara en skälig nivå — jag undrar bara, var gränsen går. Där stå reservanterna och statens jordnämnd på fullkomligt samma sida gentemot herr Alfred Andersson, som säger, att det inte spelar någon roll, om priset är skäligt eller inte. Det är denna dunkla punkt jag vill få litet bättre preciserad, och det är för att underlätta detta, som reservationen här avgivits.

I samband härmed vill jag upplysa kammarens ledamöter om någonting, som inte framgår av utskottsutlåtandet, nämligen att de egnahem, som äro färdigställda och utarrenderade från och med den 14 mars 1937, ställa sig ännu dyrare än de, för vilka det redogjorts i utskottsutlåtandet. Förräntningsprocenten för dessa arrendeegnahem ligger 0.2 à 0.4 procent lägre än de förräntningsprocenter, som äro angivna här för 1936. Den verksamhet, som reservationen här berör, avser 1938 års utarrendering, och det är för att inte den skall gå i ännu ogynnsammare riktning, som vi ha velat säga ett litet varnande ord.

Till slut vill jag säga, att när tiderna återigen bli sådana, att dessa arrendeegnahem kunna framställas till en kostnad, som gör det troligt, att de kunna förräntas av sina innehavare, då skall jag tala för att vi öka ut verksamheten igen. Vi skulle däremot bara göra en minskning under de tider, då egentligen ingen vettig människa bör nyinvestera så mycket pengar på sådana saker, ens när det gäller ens egna förhållanden. Man minskar litet på byggnadsverksamheten, när det blir så här dyrt, på gårdar där det inte är alldeles ofrånkomligt att bygga. Jag tror inte, att det skulle skada, om även det allmänna i någon mån tillämpade den sunda ekonomiska principen.

Så var det också punkten om jordanskaffningen. Jag tror inte, att jordanskaffningen har så stor andel i att kostnadsökningen varit så stor, ty en hel del av dessa jordar äro överförda från statens domäner, och de priser, som domänstyrelsen fått sig tillgodoräknade vid denna överföring, ha åtminstone i många fall varit lägre än de värden, som finnas uppförda i statens domäners egen bokföring, som i allmänhet håller sig till taxeringsvärdet. Jag vet ett fall, då statens jordnämnd fått övertaga ett jordkomplex till ett pris, som så avsevärt understiger taxeringsvärdet som 72,000 — i förhållande till 104,000 tror jag det var. Jag tror därför inte, att jordanskaffningen ställt sig särskilt dyr, utan det är de andra två faktorerna, som inverkat fördyrande.

Jag tycker, att vi i alla fall till slut kunna enas om att detta är en god och nyttig verksamhet, som bör bibehållas, men att man bör taga hänsyn till de för dagen och för den närmaste framtiden rådande ekonomiska förhållandena.

Anslag till arrendeegnehemsfonden. (Forts.)

Herr statsrådet **Pehrsson-Bramstorp**: Herr talman! Jag anser det alldeles självklart, att då staten har engagerat sig i en sådan ekonomisk och samtidigt social verksamhet som denna, måste de, som för statens räkning handha den, beakta de föreliggande ekonomiska förhållandena. Jag nödgas säga detta, därför att det har sagts, att man skulle önskat ett större belopp än som är ifrågasatt här. Jordnämnden har inte begärt något större belopp, och vi skola samtidigt bemärka, att egnahemsutredningen, som fått ett omfattande uppdrag, avseende olika områden, givetvis även får undersöka, huruvida denna verksamhet skall fortgå på det sätt den begynt, eller om den skall läggas om på något sätt. Jag kan med tillfredsställelse konstatera, att den nämnd, som för närvarande handhar detta uppdrag, anlägger ekonomiska synpunkter. Den menar, att den inte vill bidra till bildandet av jordbruk, där vederbörande, som få dessa, under en, låt oss säga något sämre konjunktur, eller vid eventuellt inträffande olyckor — genom ett års sämre gröda eller något sådant — råka i ekonomiska svårigheter redan vid den första motgången. Jag har även kunnat konstatera, att då det gällt att överföra jord från domänstyrelsen till statens jordnämnd, har detta många gånger strandat därpå, att statens jordnämnd sagt: »Vi vilja inte betala så mycket för jorden, vi kunna inte bidra till en verksamhet, som genom våra åtgöranden skulle driva upp jordpriserna utöver vad vi mena är riktigt.» Jag har resonerat med jordnämnden och konstaterat, att det finns egendomar, som äro inköpta av nämnden men som denna, på grund av de för höga byggnadskostnaderna, utarrenderat ostyckade, därför att man menat, att om arrendeegnahm skulle iordningställas på dem, bleve dessa för dyra under nuvarande förhållanden.

Då jag alltså har funnit allt detta, tycker jag, att verksamheten ligger i goda händer. Jordnämnden står i förbindelse med jordbruksdepartementet, och då jag hyser den uppfattningen, att man framför allt inte skall åstadkomma en jordbruksbildning med arrendeavgifter, som kunna kasta vederbörande innehavare in i ekonomiskt elände, har jag ansett mig böra tillstyrka, vad jordnämnden hemställt om härutinnan.

Jag vill erinra, att det inte allenast på detta område utan överhuvud taget, då det gäller själva egnahemsverksamheten såsom sådan, är så, att man inte under högkonjunktur bör på marknaden köpa stora jordområden för att därmed pressa upp jordpriserna. Herr Andersson i Bussjö nämnde, att därvidlag skulle man kunna tänka sig en lag, som reglerade priserna, men den lagen ha vi inte. Jag minns från det hushållningssällskap, som jag själv har äran tillhöra, att då egnahemsverksamheten utökades där 1927—1929 till enligt mitt sätt att se för stora proportioner, varnade jag härför och påpekade, att egnahemslåntagarna kunde komma i ekonomiska svårigheter, och jag menade, att man inte skulle vidga verksamheten med sådana jordpriser, som då gällde, och inte heller med de dåvarande byggnadspriserna. Det visade sig också, att där man inte fick de lånesökande att avstå från sina ansökningar, kommo de i ekonomiska svårigheter. Sådant skola vi också alldeles självfalletakta oss för.

Jag har fått den uppfattningen, att såväl då det gäller att överföra jord från domänfonden som då det gäller att köpa i öppna marknaden, framgår jordnämnden med mycket stor försiktighet. Jag kan nämna, att även i Skåne finnes för närvarande jord att köpa till rimligt pris. Det är inte länge sedan jordnämnden avslutade köp av en relativt stor egendom i mellersta Skåne, som är avsedd att styckas till arrendeegnahm. Jordpriset var 600 kronor per tunnland, och såvitt jag kan bedöma av de upplysningar, som lämnats mig, är det inte något avskräckande pris med hänsyn till den jordens beskaffenhet. Sedan blir ju själva förräntningsprocenten beroende på vilka arrenden statens

Anslag till arrendeeagnahemsfonden. (Forts.)

jordnämnd anser sig böra åsätta jorden. Det är klart, att man kan höja förrentningsprocenten, om man sätter arrendebeloppet något högre. Jag vill säga, att erfarenheten från de arrendeeagnahem, som jag har inspekterat under detta år och även en smula under hösten förra året, har givit vid handen, att brukarna av dessa arrendeeagnahem ha förmånligare arrenden än som förekomma på vissa ställen i öppna marknaden. Jag anser det också vara riktigt, att statens jordnämnd inte genom sin verksamhet trissat upp arrendena, så att dessa blivit för höga för brukarna.

Då jag alltså menar, att nämnden, som har hand om denna verksamhet, visat sig lägga ekonomiska och samtidigt sociala synpunkter på verksamheten, synes det mig, att riksdagen med god tillförsikt kan bifalla vad utskottet har hemställt.

Herr Eriksson, Carl: Herr talman! Man måste säga, att arten och omfattningen av den debatt, som förts här, måste förvåna. Utskottets ärade vice ordförande angav i sitt första yttrande, att beträffande klämman fanns ingen skillnad mellan utskottet och reservanterna, men i motiveringen hade reservanterna ansett det behövt att mana till försiktighet på detta område. Utskottets flertal har försvarat sig med att de fallit tillbaka på de uttalanden, som gjorts i statsverkspropositionen, där departementschefen sagt, att det ekonomiska tidsläget måste beaktas, när det gäller denna rörelse. Sedermera har departementschefen här understrukt precis samma uttalande. Då tycker man nästan, att alla parter skulle kunna vara nöjda, men debatten fortgår i alla fall, som om ingenting hänt. Det förefaller, som om herrar reservanter fått för sig, att jordbruksutskottet skrivit, att det önskar, att denna verksamhet skall fortgå i samma, som hittills, och kanske i rentav ökad omfattning, alldeles oberoende av det ekonomiska tidsläget. Jag skulle vilja mana herrarna att läsa vad jordbruksutskottet skrivit i sitt utlåtande, så kanske debatten inte bleve så omfattande och kanske inte heller finge den inriktning, som den hittills fått.

Det förefaller mig, herr talman, som om här lämnats tillräckliga garantier från departementschefens sida, för att den verksamhet, som det här gäller, skall skötas med all tillbörlig hänsyn, och det bör vara tillräckligt för herrar reservanter, liksom det varit det för jordbruksutskottets flertal.

Jag tillåter mig att yrka bifall till utskottets förslag.

Herr Tjällgren: Herr talman! Jag föranleddes att begära ordet i anledning av ett yttrande, som jordbruksutskottets ärade vice ordförande fällde nyss. Det må ursäktas mig, att jag efter de anföranden, som reservanterna hållit här i kammaren, fått den uppfattningen, att herrarna äro motståndare till denna verksamhet. Det kan inte hjälpas. Om jag tänker på vad som förekom, när ärendet behandlades i jordbruksutskottet, så stärkes jag sannerligen i den uppfattningen.

Men det gläder mig i alla fall, att utskottets vice ordförande nu offentligen förklarat här i kammaren, att varken han eller, enligt vad han förmodade, hans medreservanter äro motståndare till denna verksamhet.

Sedan skulle jag vilja säga till herr Mannerskantz, att det väl är litet för mycket begärt av honom, att jordnämnden skulle angiva, vad som enligt dess mening för framtiden anses vara skäliga kostnader. Det kan ju tänkas, att vad som är skäligt det ena året, inte är skäligt ett annat år, detta på grund av växlande konjunkture. Det tycker jag, att det inte behövs några vidare utläggningar om.

Ja, herr talman, jag skall avstå från att vidare yttra mig i frågan.

Anslag till arrendeegnahemsfonden. (Forts.)

Efter härmed slutad överläggning gjordes enligt de därunder förekomna yrkandena propositioner, först på bifall till vad utskottet i den nu ifrågavarande punkten hemställt med godkännande av utskottets motivering samt vidare på bifall till utskottets hemställan med godkännande av den motivering, som förordats i den vid punkten avgivna reservationen; och förklarades den förra propositionen, vilken förnyades, vara med övervägande ja besvarad.

Punkten 13.

Utskottets hemställan bifölles.

Punkten 14.

Med tillstyrkande av Kungl. Maj:ts i ämnet gjorda framställning hade utskottet i förevarande punkt hemställt, att riksdagen måtte

*Anslag till
arbetarsmå-
brukslåne-
fonden.*

1) medgiva, att av det belopp å 12,000,000 kronor, inom vilket statslån från arbetarsmåbrukslånefonden finge för år 1937 av Kungl. Maj:t beviljas, högst 300,000 kronor finge användas för möjliggörande av förhöjning av redan beviljade arbetarsmåbrukslån;

2) medgiva, att Kungl. Maj:t finge för år 1938 bevilja statslån från arbetarsmåbrukslånefonden intill ett belopp av 12,000,000 kronor;

3) såsom Kapitalökning för arbetarsmåbrukslånefonden anvisa för budgetåret 1937/1938 ett reservationsanslag av 10,000,000 kronor.

Enligt en vid punkten avgiven reservation hade herrar *Sederholm*, *Manner-skantz*, *Liedberg* och *Sjögren* ansett, att utskottets utlåtande bort hava den lydelse, som i reservationen angivits, samt att utskottet bort hemställa, att riksdagen måtte

1) medgiva, att av det belopp å 12,000,000 kronor, inom vilket statslån från arbetarsmåbrukslånefonden finge för år 1937 av Kungl. Maj:t beviljas, högst 300,000 kronor finge användas för möjliggörande av förhöjning av redan beviljade arbetarsmåbrukslån;

2) medgiva, att Kungl. Maj:t finge för år 1938 bevilja statslån från arbetarsmåbrukslånefonden intill ett belopp av 12,000,000 kronor;

3) såsom Kapitalökning för arbetarsmåbrukslånefonden anvisa för budgetåret 1937/1938 ett reservationsanslag av 9,000,000 kronor.

Herr *Sederholm*: Jag vill först såsom talesman för reservanterna påpeka, att yrkandet — klämman — är detsamma i reservationen och utskottets hemställan i vad angår det belopp, 12,000,000 kronor, som skulle ställas till förfogande för arbetarsmåbrukslånefonden, och att icke någon avvikande mening förekommer angående den omfattning, i vilken denna rörelse skall stödjas av staten. Jag gör detta för att förekomma en debatt, sådan som den vi hade nyss, där det påstods, att reservanterna skulle stå på en principiellt fientlig ståndpunkt mot själva rörelsen. Något sådant är inte fallet. Det är endast en budgetteknisk fråga det här gäller nämligen huruvida man för att tillgodose de krav, som kunna komma att ställas på denna fond, behöver göra den stora avsättning, som är ifrågasatt av statsrådet, nämligen 10,000,000 kronor. I vår reservation ha vi framhållit, att efter de kalkyler, vi ha kunnat göra på grundval av de upplysningar, som lämnats under utskottets behandling och i statsverkspropositionen, skulle en så stor avsättning inte vara behövlig. Jag ber att få hänvisa till vad vi där ha anfört.

Sedan utskottet behandlat saken, har det kommit till min kännedom, att

Anslag till arbetarsmåbrukslånefonden. (Forts.)

till denna fond har återbetalats ett belopp av 515,000 kronor, utgörande medel, som blivit uttagna men inte disponerade för det avsedda ändamålet, varigenom fondens ställning blivit ytterligare stärkt.

Jag skulle emellertid här vilja redogöra för en kalkyl, som gjorts efter utskottsbehandlingen och som vill visa, hur dessa affärer skulle komma att ställa sig. Det visar sig då, att enligt statskontorets beräkningar skulle den 1 juli 1936, alltså vid löpande budgetårs ingång, i arbetarsmåbrukslånefonden finnas ett belopp av 10,230,000 kronor. Enligt egnahemsstyrelsens uppgift skulle det åtgå 10,000,000 kronor under budgetåret 1936/1937. Då skulle alltså kapitalbehållningen i fonden den 1 juli 1937 kunna beräknas ungefär lika med noll. Under sådana förhållanden måste till fonden för budgetåret 1937/1938 föras så stort belopp som motsvarar medelsbehovet under samma tid. Egnahemsstyrelsen har beräknat behovet till 10,000,000 kronor. Detta belopp har också äskats av Kungl. Maj:t och tillstyrkts av utskottets majoritet. För att dessa beräkningar skola kunna anses riktiga, förutsättes emellertid, att lånebehovet för bägge budgetåren 1936/1937 och 1937/1938 verkligen uppgår till 10,000,000 kronor, d. v. s. att egnahemsstyrelsens beräkningar äro fullt riktiga.

Går man in på en prövning och granskning av dessa beräkningar, finner man, att egnahemsstyrelsen uppgivit, att de kommuner, som äro engagerade i lånerörelsen, beräknat lånebehovet för respektive budgetåren 1936/1937 och 1937/1938 till respektive 7,600,000 kronor och 6,200,000 kronor. Härvid torde dock beaktas, säger egnahemsstyrelsen, att kommunerna beträffande kommande utbetalningar kalkylerat med ganska stor osäkerhet och sannolikt ej sällan grundat sina beräkningar blott på redan beviljade lån. Därjämte vore uppgifterna givetvis hänförliga endast till sådana kommuner, som redan inträtt i lånerörelsen. I händelse kommunernas beräkningar äro riktiga, skulle i fonden den 1 juli 1937 finnas tillgängliga 10,230,000 kronor minus 7,600,000, d. v. s. 2,630,000 kronor. Denna skillnad gentemot egnahemsstyrelsens beräkningar beror på att egnahemsstyrelsen beräknat åtgången under innevarande budgetår till 10,000,000 kronor, medan kommunernas uppgifter sluta på 7,600,000. Därigenom uppstår en behållning på 2,630,000 kronor. Medelsåtgången 1937/1938 skulle vara 6,200,000 kronor. Alltså borde anvisas 6,200,000 minus 2,630,000 kronor, lika med 3,570,000 kronor, detta under förutsättning att kommunernas uppgifter vore riktiga.

Så tillkommer här, att efter statbehandlingen i januari har till fonden återlevererats 515,000 kronor. Alltså skulle anvisningen kunna begränsas till 3,055,000 kronor i stället för föreslagna 10,000,000 kronor.

Föreligger nu verkligen anledning till att antaga sådan misräkning från kommunernas sida, att anslaget på detta vis måste uppräknas med närmare 7 miljoner kronor?

Som stöd för att kommunernas beräkningar i allt fall icke äro satta så i underkant, som egnahemsstyrelsen funnit, må här framhållas följande.

Den 1 januari 1937 inestodo 2,221,314 kronor hos kommunerna, vilket belopp icke kunnat av dem förbrukas under år 1936. Kommunerna hade alltså tidigare begärt åtskilligt i överkant.

Ansökningar om lån från fonden under år 1937, vilka enligt författningen skola vara inkomna före den 15 oktober 1936, uppgå till ett sammanlagt belopp av 7,500,000 kronor. Denna siffra torde snarare tala för sannolikheten av kommunernas än egnahemsstyrelsens beräkningar rörande medelsåtgången.

Om man alltså utgår ifrån att kommunernas beräkningar vore riktiga, skulle man kunna nedbringa anslagsbeviljandet från 10 miljoner till 3 miljoner. Nu är jag inte blind för att man måste göra en tilläggs-marginal till kommunernas

Anslag till arbetarsmåbrukslånefonden. (Forts.)

beräkningar för att kunna möta dels de möjliga felräkningar, som kunnat förekomma och dels de anslagskrav, som för detta ändamål kunna komma att framställas från nytillkomna kommuner, men att man skulle behöva taga till så stora belopp, som här är ifrågasatt, synes vara alldeles orimligt. Det är ju klart, att man måste räkna med en marginal, som är relativt riklig, men ändå synas mig dessa beräkningar vara alltför höga, och jag vill ytterligare erinra om, att här ligga dessutom 2 miljoner ute hos kommunerna. Detta sammanhänger med det sätt, på vilket medel tillföras kommunerna och de villkor på vilka kommunerna få dessa medel sig tillförda. Det är stadgat, att statskontoret skall på kommunernas ansökan och efter utredning av det behov, som föreligger för den närmaste tiden, tillhandahålla dem medel intill det belopp, kommunerna fått sig beviljat av Kungl. Maj:t. Den utredning, statskontoret begär av kommunerna, är ganska knapphändig, och det är rätt svårt för statskontoret att påfordra någon annan utredning än den, kommunerna själva kunna prestera. Dessa skola till statskontoret lämna uppgift, avgiven av ordföranden i arbetarsmåbrukslånenämnden och en ledamot av kommunalnämnden, å det belopp, som beräknas komma att under närmaste två månader utlämnas i form av redan beviljade eller ännu icke beviljade lån. Sedan tager statskontoret denna uppgift för god och har inte mycket annat att göra. Men nu är att märka, att dessa medel utlämnas efter riksdagens beslut till kommunerna, låneförmedlarna, utan ränta och oberoende av huruvida det föreligger låneansökningar hos kommunerna på de angivna beloppen eller icke. Har en kommun exempelvis av Kungl. Maj:t fått sig beviljat ett årsbelopp av, låt mig säga, 30,000 kronor, som kommunen får under året hushålla med och låna ut till arbetarsmåbruk, oberoende av huruvida det föreligger redan beviljade lån eller icke till samma belopp, får kommunen med presterande av ett sådant intyg, som jag nyss refererade, lyfta detta belopp i statskontoret och räntefritt disponera medlen, tills det visar sig, om kommunen fått eller får användning för dem. Så händer det, att vid årets slut ha medlen inte gått åt. Då bruka vederbörande kommuner gå in och begära att få ha medlen kvarstående hos sig, vilket i stor utsträckning beviljas. För närvarande ligga ute hos kommunerna på detta sätt beviljade men oredovisade lånemedel till belopp av något över 2 miljoner. Det innebär naturligtvis en mycket stor lockelse för kommunerna att på detta sätt skaffa sig räntefria pengar, som de kunna tillgodogöra sig, givetvis i regel för den här rörelsen, men kanske även för andra ändamål, ehuru de hållas disponibla för denna rörelse. Jag vill erinra om, att något liknande var fallet med avseende på egnahemslåne-medlen, då hushållningssällskapen också fingo medel räntefritt för ändamålet och genast togo ut så mycket de kunde av dessa medel, varefter de förräntade dem i bank eller på annat sätt. Den trafiken har nu tagit slut, och i stället är det ordnat, att hushållningssällskapen, låneförmedlarna, få betala ränta på de uttagna medlen, och detta gör, att de numera inte taga ut dem fortare än att det lagom åtgår till lånen, och alltså taga ut dem undan för undan. Så är inte fallet här, och det gör, att det enligt kalkylerna kanske synes bli hårdare påfrestning på arbetarsmåbrukslånefonden än själva rörelsens omfattning ger fog för. Emellertid ha reservanterna varit så pass försiktiga, att de inte ifrågasatt större nedprutning på den lånefond, som här skulle anvisas, än från 10 miljoner till 9 miljoner.

Det sades, under det att frågan diskuterades i utskottet, av dem, som voro av annan mening än reservanterna: Den här saken har ju egentligen ingen betydelse, ty det går inte åt mera pengar för det, även om vi bevilja 10 miljoner; pengarna äro ju kvar, och ingen skada är skedd! Ja, så kan det ju sägas, och det tror jag på sitt sätt är riktigt, men vi skola komma ihåg, att dessa

Anslag till arbetarsmåbrukslånefonden. (Forts.)

medel inte skola erhållas genom upplåning utan av skattemedel. Enligt denna kalkyl, som ligger till grund för beräkningen, skola nämligen dessa 10 miljoner täckas av skattemedel och skola således ingå i den skattebörda, som lägges på svenska folket. Då borde man ha rätt att vänta att beräkningarna över vad man därvid skall giva ut i möjligaste mån äro riktiga, och att dessa beräkningar icke äro tagna så i överkant, att det blir åtskilliga miljoner över det belopp, som kan beräknas ifrågakomma till användning.

Detta är anledningen, varför vi avgivit vår reservation, och jag ber, herr talman, att få yrka bifall till den.

Herr statsrådet **Pehrsson-Bramstorp**: Då propositionen skrevs, förelågo de beräkningar och kalkyler, som äro redovisade där, och om det efter den tidpunkt, då propositionen tillkom, för utskottet varit möjligt att få in ytterligare uppgifter, som äro mera tillförlitliga än de, som ligga till grund för propositionen, kan jag inte yttra mig om. Någon större tilltro till de uppgifter, som herr Sederholm nyss meddelade, tyckes dock herr Sederholm själv inte hysa, ty skulle det verkliga behovet endast vara 3 miljoner, är det väl ändå bra högt tilltaget att komma och föreslå 9 miljoner kronor. Följaktligen måste reservanterna även i detta fall ha räknat med, att det finns oförutsedda lånebehov, som kunna framkomma, och huruvida sådana oförutsedda lånebehov framkomma, är naturligtvis i första hand beroende på, vilket antal nya kommuner, som komma att söka lån. Det är alldeles självfallet, att jag inte har någon önskan, att man skall låta större belopp innestå i denna fond än som är ofrånkomligt. Anslaget är emellertid relativt nytt, och man kan ännu inte säkert bedöma behovet. Till ett kommande år får man säkrare hållpunkter att gå efter och då bör man kunna få litet större klarhet i de beräkningar, som egnahemsstyrelsen gör på grundval av de inkomna uppgifterna från kommunerna om de lånesökande.

Det synes mig därför, att då det mellan de båda sidorna inte heller skiljer sig på något större belopp, är det bättre, att kommunerna kunna erhålla medel allt efter som efterfrågan gör sig gällande, så att de inte behöva vänta. Det är bättre att förfara på det sättet även inför den ovisshet, som råder, om beloppet, då reservanternas önskingar variera mellan 3 och 9 miljoner. Inför en sådan ovisshet synes det mig riktigare, att man följer utskottets förslag.

Herr **Domö**: Chefen för jordbruksdepartementet angav nyss såsom skäl för att man inte skall sätta ned detta anslag, att reservanterna inte kommit med yrkande om större nedsättning än 1 miljon och framhöll att man, eftersom anslagsbehovet är mycket svårbedömligt, inte borde göra någon ändring i utskottets förslag. Jag nödgas i anledning därav säga, att det framgår av vad som yttrats i dag under debatten och kanske även av statsrådets anförande, att det är svårt att avgöra hur stort belopp som erfordras, men att det sannolikt går att sänka anslaget högst betydligt. Det måste ju erkännas, att den grund, som statsrådet haft att bygga på, när det gällt att taga ställning till frågan, huru mycket han skulle begära, helt visst har varit osäker. Statskontoret säger i sitt yttrande, att det bygger på egnahemsstyrelsens beräkningar, och egnahemsstyrelsen i sin tur bygger på antagandet att kommunernas beräkningar äro för låga — som synes, ärade kammarledamöter, en mycket lös grund att bygga ett anslagsäskande på.

Då kan man fråga sig: Är det antagandet riktigt att kommunernas anslagsbegäran skulle vara felaktig i fråga om beloppen och att de begärt alldeles för litet? Såsom framgår av det anförande, som hölls av jordbruksutskottets vice ordförande, skulle kommunernas beräkningar icke vara så i underkant som

Anslag till arbetarsmåbrukslånefonden. (Forts.)

antagits av egnahemsstyrelsen vid dess beräkningar. Det har exempelvis för 1937 inkommit låneansökningar för 7.5 miljoner, således mindre än egnahemsstyrelsen tydligen räknat med tidigare. Flera andra saker tyda på, att de anslagsberäkningar, kommunerna kommit med, ingalunda ligga i underkant, som egnahemsstyrelsen synes vilja tro.

Nu är det självfallet, att det kan komma till flera kommuner, som begära lån, och att alltid, såsom herr statsrådet sade, en viss osäkerhet måste göra sig gällande vid beräklandet av erforderligt anslag. Efter det att statberäkningen blivit uppgjord har det visat sig att till fonden återbetalats pengar — c:a 0.5 miljon — som man förut inte räknat med. Uppgifter äro sannolikt också nu tillgängliga, som möjliggöra, att man i utskottet nu kan bedöma saken bättre än man vid den förut skedda behandlingen gjort, och därför kommer jag, herr talman, att yrka återremiss av den här punkten. Det är tydligen lämpligt, att utskottet något närmare får ånyo granska anslagsfrågan, och då bortfaller måhända det skäl, som herr statsrådet anförde för avböjande av reservanternas yrkande, att det var för litet belopp, som skilde. Säkerligen ger granskningen i utskottet vid handen, att man kan komma till betydligt lägre anslagsbelopp än både det av utskottet och av reservanterna föreslagna. Och vidare bör beaktas den omständighet, som berördes av utskottets vice ordförande, att sättet för tillhandahållandet av dessa lånemedel till kommunerna kan ge skäl till erinringar, varför även den frågan borde övervägas av utskottet. I föl beviljades, om jag minns rätt, en fondförstärkning av i runt tal 4 1/2 miljoner. Vid årsskiftet fanns ett överskott hos kommunerna på betydande belopp, något över 2 miljoner. Även den omständigheten säger oss, att man säkerligen har varit åtskilligt rundhänt vid begäran om anslag.

Nu vill jag, liksom utskottets vice ordförande, framhålla, att här är inte fråga om de belopp, som skola utlånas. Man förutsätter inte, att mindre än 12 miljoner skola utlånas under budgetåret, utan det gäller endast att avväga det belopp, som bör tillföras fonden, för att medel skola finnas tillgängliga för utlåning intill 12 miljoner.

Statsrådet och chefen för jordbruksdepartementet yttrade här förut i dag vid en annan punkt i detta utlåtande, att det tycktes vara en grupp reservanter som — jag minns inte riktigt, hur uttrycket föll — försökte *leta* fram avvikande meningar, och han tycktes mena, åtminstone uppfattade jag det så, att reservationerna därför helt säkert vore obefogade. Men, herr statsråd, i åtminstone denna punkt tror jag inte, att man behöver göra sig någon särskild ansträngning för att leta fram en anmärkning för att få en avvikande mening, utan det är här ganska uppenbart, att de verkliga förhållandena äro sådana, att man med skäl kan ha en mot utskottet avvikande mening.

På skäl, som jag förut framhållit, herr talman, tillåter jag mig att yrka återremiss av denna punkt till utskottet.

Herr statsrådet **Pehrsson-Bramstorp**: Jag tycker, att jag hade goda skäl för vad jag yttrade förut i dag, att det fanns en grupp, som försökte leta fram avvikande synpunkter och avvikande meningar, ty då man kommer till överläggning i kammaren, befinnes det, att reservanterna praktiskt taget varit inne på samma linje som utskottet och sålunda, om jag förstätt dem rätt, egentligen icke riktigt menat vad de skrivit.

Vad åter beträffar, om frågan ligger så till, att återremiss skulle vara berättigad, så kan jag inte yttra mig därom, men det vill förefalla mig, som om Kungl. Maj:ts förslag bygger på beräkningar, vilkas riktighet det är omöjligt att på kronan eller öret konstatera. Det har jag också medgivit, det framgår av hela utredningen i propositionen. Men jag måste säga, att

Anslag till arbetarsmåbrukslånefonden. (Forts.)

reservanternas förslag går ännu mera på lösa boliner. Reservanterna komma i sina beräkningar till, att det inte skulle behövas mer än 3 miljoner till fonden, men de äro så ovissa i sina beräkningar, att de ändå föreslå ett tillskott på 9 miljoner. Då förefaller det mig, som om deras antaganden äro väsentligt mycket mera ogrundade än de, som propositionen bygger på. Om kammarerna vill gå med på en återremiss, som bygger på så lösa antaganden, skall jag naturligtvis inte lägga mig i det.

Herr Tjällgren: Herr talman! Eftersom ännu inte någon framställt yrkande om bifall till utskottets förslag i denna punkt, skall jag, herr talman, be att få göra det.

Jag vill påpeka, att den kungl. propositionen stöder sig i fråga om anslagsbeloppet på sådana myndigheter som statens egnahemsstyrelse och statskontoret, men nu tyckas reservanterna vara av den meningen, att man egentligen inte bör rätta sig efter dessa centrala myndigheters beräkningar, utan hellre efter de beräkningar, som göras av kommunerna ute i landet. Jag undrar, vart det skulle taga vägen, om Kungl. Maj:t och riksdagen skulle börja gå så tillväga. Jag skulle nästan tro, att om vederbörande departementschef hade begagnat den utvägen, så hade nog herrarna då också kommit med kritik — det är jag alldeles övertygad om — och sagt: Det går inte an; man måste väl höra de centrala myndigheterna! Men nu är som sagt, förhållandet omvänt, och man gillar tillvägagångssättet att ge de lokala myndigheterna vitsord.

Jag vet egentligen inte vad det skulle tjäna till att återremittera denna punkt till utskottet, när, såsom departementschefen har påpekat, reservanterna äro så osäkra på sin sak, att de variera det erforderliga beloppet från 3 miljoner till 9 miljoner. Jag tycker dock att man måste säga, att herrarna på visst sätt äro konsekventa. Överallt, då det gäller vissa åtgärder, som äro behöfliga på grund av arbetslösheten och vad därav följer, så gå ju herrarna emot anslagen! Herrarna intaga en negativ ståndpunkt, men ni anvisa aldrig vad som bör göras i stället för de förslag, som ni kritisera! Det tycker jag inte är rätta sättet.

Sedan skulle jag bara vilja understryka vad utskottet här yttrar på sid. 25 och som enligt min mening bör tagas i beaktande. Det är dessa ord: »I likhet med departementschefen vill utskottet understryka vad som framhölls vid arbetarsmåbrukslånefondens inrättande, nämligen att arbetarsmåbruk ej borde bildas i större utsträckning än att de därå bosatta arbetarna kunde påräknas skola under tider med normal arbetstillgång erhålla nödig kontantinkomst.» Jag tror, att det är nödvändigt, att man betonar detta, ty det har nog — det skall gärna medgivas — inom en del kommuner förekommit, att man stöder denna verksamhet i sådan omfattning, att det kanske blir svårt att sedan ge dessa människor arbete.

Herr Gabrielsson: Herr talman! Jag anser mig böra meddela, att inom egnahemsstyrelsen ha vi gjort en närmare undersökning av denna fråga och kommit till det resultatet, att en liten — ja, vi kanske inte skola säga »liten», då det gäller 1 miljon kronor — men i varje fall en nedprutning av anslaget inte skulle på något sätt skada verksamheten, utan anslaget skulle bli tillräckligt stort i alla fall. Jag kan nämna, att chefen för egnahemsstyrelsen, vilken i mycket hög grad intresserat sig för denna verksamhet, meddelat mig, att han naturligtvis varit gladare, om man fått använda dessa pengar, som vi nu vilja pruta, på premielån — något, som jag också framhöll vid ett tidigare tillfälle här — men eftersom riksdagen avslagit framställning härom, äro ju

Anslag till arbetarsmåbrukslånefonden. (Forts.)

dessas pengar kvar, om man skulle anvisa ett mindre belopp till den fond, det nu är fråga om.

Vad nu denna angår, så har, såsom jag nämnde och som även sagts här förut, sedermera inträffat vissa förhållanden, vilka vid tiden för propositionens författande ej voro kända, bland annat att det levererats tillbaka över en halv miljon till fonden, och att en viss stagnation inträffat i fråga om arbetarsmåbruksverksamheten, beroende på förhållanden, som vi talat om tidigare här, då frågan gällde arrendegnahemsverksamheten. Detta har gjort, att de ledande inom kommunerna ansett sig böra vara mera försiktiga. Genom den nu rådande goda tillgången på arbetsförtjänst har det också inträffat, att folk nu inte har samma iver att skaffa sig arbetarsmåbruk som de hade tidigare. Detta gör, att ansökningarnas antal har minskats, och vi kunna därför förvänta, att de i fortsättningen inte skola ingivas i samma utsträckning som man förut beräknat.

Nu tror jag, såsom en del andra talare också ifrågasatt, att man skulle kunna reda sig även med mindre belopp än reservanterna föreslagit men jag skulle inte vilja tillråda en ytterligare nedsättning, utan jag vill tillråda, att riksdagen följer det yrkande, som reservanterna framställt och för nästkommande budgetår anvisar 9 miljoner kronor. Detta belopp tror jag — och vi äro också övertygade därom inom egnahemsstyrelsen i övrigt — kommer att vara tillräckligt för att fylla behovet.

Herr Domö: Herr talman! Jag kan inte undgå att göra några reflexioner i anledning av herr Tjällgrens yttrande.

Herr Tjällgren vill ofta måla ut oss högermän som motståndare till verksamheten, då vi ibland uttala, att man bör iakttaga en viss varsamhet och försiktighet även vid planläggning och beviljandet av anslag för sådana ändamål som befrämjande av nybildning av jordbruk och dylikt. Man skulle tydligen enligt herr Tjällgren inte få ha en kritisk mening om hur pengarna skola användas, utan man skulle bara svära på magisterns ord. Om man inte gör så, blir man av herr Tjällgren anklagad för att vara motståndare till den verksamhet, det gäller. Det må så vara, att man kanske behöver måla ut oss, som vilja se objektivt och verklighetsbetonat även på frågor av denna art, såsom bakåtskrivare för att få sitt eget handlande att framstå i bättre dager, men jag vill bestämt säga ifrån, att det är olämpligt och oriktigt att, liksom herr Andersson också nyss gjorde, söka framställa oss såsom motståndare till något, som vi icke äro motståndare till. Jag kan göra detta med så mycket större fog, som herr Tjällgren i det här föreliggande fallet, där reservanterna icke yttrat sig annorlunda än majoriteten om direktiven för utlåningen, själv i debatten framhållit nödvändigheten att gå försiktigt fram vid bildandet av arbetarsmåbruk. Herr Tjällgren finner själv anledning till betänksamhet ifråga om själva verksamheten, men vi högermän, som ingenting sagt ifråga om denna, skola ändock framställas såsom varande ovänligt stämde mot arbetarsmåbruken, därför att vi vilja pröva, hur mycket pengar som verkligen behöver tillföras fonden i år för att möjliggöra det utlåningsbelopp, varom inga delade meningar råda.

Ett återremissyrkande borde i här föreliggande fråga vara berättigat efter vad som i debatten kommit fram. I ett sådant yrkande ligger intet misstroende till ändamålet med detta anslag, men kanske en påpekan till utskottet, att det borde mera ingående än vad det gjort pröva anslagsbehovet.

Men det är ju så i år, att allting skall tagas bara på förtroende till regeringen. Kungl. Maj:t skall, räknar man, sköta allt, och exempelvis en hemställan, att man skall hos Kungl. Maj:t begära utredning, anser man oftast icke

Anslag till arbetarsmåbrukslånefonden. (Forts.)
behövas, även om utredningsbehovet vitsordas ganska enstämmigt av även medlemmar i regeringspartierna. Riksdagen är nu regeringens lydige tjänare.

Inom utskottsmajoriteten har man som vanligt tydligen också trott, att när Kungl. Maj:t framlagt förslag, så är detsamma naturligtvis riktigt beräknat. Nu har det dock kommit fram sådana omständigheter, som tala för att man behöver närmare överväga det av Kungl. Maj:t framlagda anslagskravet, och därför bör kammaren besluta återremiss av ärendet.

Sedan överläggningen ansetts härmed slutad, yttrade herr talmannen, att därunder yrkats 1:o) att vad utskottet i den nu föredragna punkten hemställt skulle bifallas; 2:o) att det förslag skulle antagas, som innefattades i den vid punkten avgivna reservationen; samt 3:o) att punkten skulle visas åter till utskottet. Herr talmannen anförde vidare, att propositioner komme att först framställas beträffande återremissyrkandet.

I enlighet härmed gjordes till en början propositioner, först därpå att punkten skulle visas åter till utskottet samt vidare på avslag å yrkandet därom; och förklarades den senare propositionen vara med övervägande ja besvarad.

Sedermera gjorde herr talmannen propositioner enligt de under 1:o) och 2:o) här ovan upptagna yrkandena och förklarade sig finna propositionen på bifall till utskottets hemställan vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Sederholm* begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en så lydande omröstningsproposition:

Den, som bifaller vad jordbruksutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 27 punkten 14, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, antages det förslag, som innefattas i den vid punkten avgivna reservationen.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen ånyo uppläst, verkställdes omröstningen på det sätt, att efter särskilda uppmaningar av herr talmannen först de ledamöter, som ville rösta för ja-propositionen, och därefter de ledamöter, som ville rösta för nej-propositionen, reste sig från sina platser; och befanns därvid, att flertalet röstade för ja-propositionen.

Punkterna 15—17.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 18.

Lades till handlingarna.

Ang. ersättning till vägstämmod.

Föredrogs ånyo konstitutionsutskottets utlåtande nr 10, i anledning av väckt motion om viss ändring i 24 § lagen om vägdistrikt.

I detta utlåtande hade utskottet hemställt, att riksdagen i anledning av en av herr *Lindahl* inom andra kammaren väckt motion, nr 25, för sin del ville antaga följande

*Ang. reseersättningen till vägstämmoombud. (Forts.)***Förslag**

till

Lag

om ändrad lydelse av 24 § lagen den 7 juni 1934 (nr 242) om vägdistrikt.

*(Nuvarande lydelse:)**(Föreslagen lydelse:)*

Vägstämmas ordförande — — — nämnda art.

Ombud åtnjuter för deltagande i vägstämma gottgörelse av vägdistriktets medel i form av dagtraktamente med åtta kronor för varje dag stämman hålles samt, där väglängden mellan ombudets hemvist och stället för stämmans hållande är större än *tio* kilometer, resekostnadsersättning, beräknad efter *hälften* av lägsta avgift för automobil eller hästskjuts, där icke järnväg eller omnibus är att tillgå eller fartygslägenhet begagnas, samt efter avgiften för tredje klass på järnväg eller plats i omnibus, där något av dessa fortskaffningsmedel finnes, eller för salongsplats på fartyg, där resan såmedelst sker.

Ombud åtnjuter för deltagande i vägstämma gottgörelse av vägdistriktets medel i form av dagtraktamente med åtta kronor för varje dag stämman hålles samt, där väglängden mellan ombudets hemvist och stället för stämmans hållande är större än *fem* kilometer, resekostnadsersättning, beräknad efter lägsta avgift för automobil eller hästskjuts, där icke järnväg eller omnibus är att tillgå eller fartygslägenhet begagnas, samt efter avgiften för tredje klass på järnväg eller plats i omnibus, där något av dessa fortskaffningsmedel finnes, eller för salongsplats på fartyg, där resan såmedelst sker.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 1937.

Reservationer hade anmälts

1) av herrar *Karl Bodin, Carlström, Lundqvist* och *Arne mark*, vilka likväl ej antytt sin åsikt;

2) av herr *Hagström*, som av angivna orsaker hemställt, att riksdagen måtte avslå såväl motionen som det av utskottet framlagda lagförslaget.

Herr Bodin, Karl: Herr talman! I egenskap av reservant vid detta utskottsutlåtande ber jag att få yttra några ord.

De av utskottet föreslagna ändringarna i bestämmelsen om reseersättning till vägstämmoombud synas inte vara så ingripande. Enligt nu gällande bestämmelser får reseersättning beräknas, först när väglängden överstiger 10 kilometer. Detta har nu i det föreliggande förslaget ändrats till 5 kilometer. Vidare får enligt de nuvarande bestämmelserna endast *hälften* av lägsta avgift för resan i fråga beräknas. Detta stadgande om att vägstämmoombud endast få begära ersättning för halva resekostnaden har nu borttagits. Detta innebär, att det blir en fördubbling av den reseersättning, som utgår enligt nu gällande bestämmelser. Reservanterna anse, att något direkt behov av en sådan ändring i en lag, som inte varit gällande mer än cirka ett halvt år, icke föreligger. Så vitt nu är känt, ha inte heller från vägstämmoombuden själva framkommit några krav på högre reseersättning, och några svårigheter att med nuvarande bestämmelser erhålla kompetenta personer till dessa förtroendeposter ha ej heller gjort sig gällande. Om nu utskottets förslag skulle vinna riksdagens bifall — som det helt säkert gör — kommer konsekvensen med

Ang. reseersättningen till vägstämmoombud. (Forts.)

all sannolikhet att bli, att det framkommer krav på att de nu gällande bestämmelserna angående reseersättning till kommunala förtroendemän också skola ändras. Skulle så bli fallet, blir detta förenat med betydligt ökade utgifter såväl för vägdistrikten som för primärkommunerna. Men om det nu överhuvud taget skall bli en ändring såväl i vägstämmoombudens som de kommunala förtroendemännens resekostnadsersättningar, borde detta ske i ett sammanhang. Jag skulle därför vilja föreslå, att det i så fall blir en allmän revision av allt vad kommunala reseersättningar heter, ty såväl uppdragen som vägstämmoombud som de kommunala förtroendeuppdragen ligga varandra så nära, att en eventuell revision av reseersättningarna bör ske i ett sammanhang.

På grund av vad jag nu anfört ber jag, herr talman, att få yrka bifall till reservationen.

Under detta anförande hade herr talmannen uppstått och avlägsnat sig, varefter ledningen av kammarens förhandlingar övertagits av herr förste vice talmannen.

Herr Hagström: Herr talman! Då jag tillåtit mig att till förevarande utskottsutlåtande anföra en reservation, ber jag att något närmare få utveckla de synpunkter, som berörts i reservationen.

Motionären har här påyrkat och konstitutionsutskottet utformat och tillstyrkt en lagändring, som, om den antas av riksdagen, enligt min åsikt skulle komma att få icke önskvärda konsekvenser. Enligt den lagbestämmelse, som man nu avser att ändra, äga vägstämmoombud, som i brist på tillgång till järnväg, omnibus eller fartyg företagit resa till vägstämma med automobil, rätt till resekostnadsersättning med hälften av lägsta avgift enligt automobiltaxan. Så vitt jag kan se, förekommer det dock ej så ofta, att ett vägstämmoombud nödgas vidkännas förlust på grund av denna bestämmelse. Detta kan förekomma endast i de fall, då de omnämnda billigare kommunikationsmedlen inte finnas att tillgå, och då möjlighet att företa resan tillsammans med annan person ej heller förefinnes. Automobiltaxorna medge nämligen, att två personer få åka tillsammans för lägsta avgiften, och där så kan ske uppstår ju ingen förlust. Om, såsom ofta händer, fler än två personer åka tillsammans, kunna ju ombuden även efter nu gällande bestämmelser äga rätt att debitera högre ersättning än självkostnadspris. Sannolikt var det också dessa omständigheter, som särskilda utskottet 1935 tog sikte på, då lagen om vägdistrikt behandlades. Men även om nuvarande bestämmelser i några enstaka fall skulle tillskynda vissa ombud ofrånkomliga förluster, torde det dock i de allra flesta fall röra sig om korta avstånd och små kostnadsbelopp, som ej bli alltför betungande. För vägdistrikten kommer det däremot att medföra en stark ökning av resekostnadsersättningarna, om riksdagen antar den här föreslagna lagändringen.

Såsom lagförslaget utformats, skulle det också kunna komma att få ganska besynnerliga verkningar, vilket jag skall söka att närmare belysa. Jag är själv vägstämmoombud i en kommun, där det finns 5 ombud och där avståndet till vägstämmolokalen är 10 mil. Någon större svårighet för ombuden att gemensamt anskaffa en automobil, som skjutsar samtliga ombud fram och åter till vägstämman för en kostnad av 80 kronor, föreligger inte — så vitt nu inte någon av ombuden föredrager att åka i egen bil och låta så många som önska det av de andra ombuden följa med gratis. Om nu konstitutionsutskottets föreliggande lagförslag får tolkas på det viset, att varje ombud skulle äga rätt att debitera full reseersättning, skulle det komma att medföra att i före-

Ang. reseersättningen till vägstämmoombud. (Forts.)

varande fall den sammanlagda resekostnadsersättningen skulle belöpa sig till 400 kronor. Således är den verkliga kostnaden blott en femtedel av det belopp, som skulle kunna debiteras. Detta kan väl inte vara riktigt, och det kan väl inte vara välbetänkt att öppna sådana möjligheter. Vägstämmoombuden skulle under sådana omständigheter inte heller få något större intresse av att söka använda sig av de billigare kommunikationsmedlen, järnväg och omnibus.

Det kan nog också råda olika åsikter om lämpligheten av att nedsätta gränsen för rätt till resekostnadsersättning från förutvarande 10 kilometer till 5 kilometer. Ett antagande av lagförslaget kommer sannolikt också att få vittgående och svåröverskådliga prejudicerande verkningar. Med all säkerhet skulle det komma att åberopas som stöd för motsvarande ändringar även i de egentliga kommunallagarna. För min del hade jag aldrig hört talas om några klagomål eller något missnöje med nu utgående resekostnadsersättning, förrän jag läste den nu föreliggande motionen. Den lag, som nu avses att ändras, har ju också nått och jämnt hunnit träda i kraft och tillämpas, och det förefaller därför, som om det vore väl tidigt att vara färdig med någon så bestämd åsikt om att den är olämplig. Skulle erfarenheten emellertid komma att visa, att en lagändring är påkallad, bör frågan upptas i större sammanhang och grundligare utredas, så att man ej riskerar att få något, som är ännu sämre än det, man nu har.

Jag ber därför, herr talman, att få yrka bifall till reservationen.

Herr Källman: Herr talman! Den ändring i lagen om vägdistrikt, som konstitutionsutskottet här föreslår, är verkligen påkallad av ett mycket starkt behov. Den nuvarande lagen är fullkomligt orimlig, ty enligt den kunna ju vägstämmoombuden inte få någon som helst resekostnadsersättning, om avståndet från bostaden till sammanträdeslokalen understiger 10 kilometer, och om avståndet är större, få de endast hälften av den lägsta avgiften för resan. Detta måste ju betraktas såsom så orimligt, att i utskottet uppnåtts ej mindre än tre fjärdedels majoritet för den ändring, som här föreslås.

Nu ha tvenne reservanter haft ordet här. Den ene talade om konsekvenserna, och den andre, herr Hagström, anförde åtskilliga betänkligheter angående tillämpningen av den här föreslagna lagbestämmelsen vid resa med automobil. I det avseendet vill jag framhålla, att visserligen får, om detta lagförslag bifalles, ombud vid vägstämma efter den 1 juli reseersättning, så vitt avståndet är större än 5 kilometer, men ersättningen skall beräknas efter den *lägsta* avgiften för resa från ombudets hemvist till sammanträdesplatsen. Då det längre fram i lagtexten talas om »plats i omnibus», betyder detta plats för *en* person, och kunna fyra personer resa med samma automobil, är det uppenbart, att vägdistriktet inte utbetalar mer än den lägsta sammanlagda resekostnaden för dessa fyra ombud. Jag kan därför ingalunda anse, att detta lagförslag skulle få de konsekvenser, som herr Hagström ville göra gällande.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till konstitutionsutskottets förslag.

Efter det överläggningen förklarats härmed slutad, gjordes i enlighet med de yrkanden, som därunder framkommit, propositioner, först på bifall till vad utskottet i det under behandling varande utlåtandet hemställt samt vidare på godkännande av den av herr Hagström vid utlåtandet avgivna reservationen; och förklarades den förra propositionen, som upprepades, vara med övervägande ja besvarad.

Föredrogs ånyo och företogs punktvis till avgörande statsutskottets utlåtande nr 5, angående regleringen för budgetåret 1937/1938 av utgifterna under riksstatens femte huvudtitel, innefattande anslagen till socialdepartementet.

Punkterna 1 och 2.

Lades till handlingarna.

Punkterna 3—14.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkterna 15—17.

Lades till handlingarna.

Punkterna 18—21.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 22.

Lades till handlingarna.

Punkten 23.

Utskottets hemställan bifölls.

Punkten 24.

Lades till handlingarna.

Punkten 25.

Utskottets hemställan bifölls.

Punkten 26.

Lades till handlingarna.

Punkterna 27—29.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 30.

Lades till handlingarna.

Punkterna 31—52.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 53.

Lades till handlingarna.

Punkten 54.

Utskottets hemställan bifölls.

Punkten 55.

Lades till handlingarna.

Punkterna 56—76.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 77.

I enlighet med Kungl. Maj:ts i ämnet framlagda förslag hade utskottet i förevarande punkt hemställt, att riksdagen måtte

*Anslag till
vårdhem för
lättskötta
sinnessjuka.*

a) godkänna i statsrådsprotokollet för socialärenden den 4 januari 1937 förordade grunder för bidrag till uppförande, inrättande eller inlösen av vårdhem för lättskötta sinnessjuka;

b) till Bidrag till uppförande, inrättande eller inlösen av vårdhem för lättskötta sinnessjuka för budgetåret 1937/1938 anvisa ett reservationsanslag av 200,000 kronor.

Herr Källman: Herr talman! Jag anser mig nödsakad att rikta en fråga till statsutskottet och särskilt då dess tredje avdelning. Jag gör det, därför att det har intresse för oss i Stockholms läns landsting och särskilt för mig, som har ett utredningsuppdrag på förevarande arbetsområde.

Utskottets förslag på den nu föredragna punkten, som gäller bidrag till uppförande, inrättande eller inlösen av vårdhem för lättskötta sinnessjuka, innebär en uppmjukning av Kungl. Maj:ts förslag. Det är emellertid en passus i utskottets utlåtande, som jag finner vara något märklig, och jag har därför velat utnyttja detta tillfälle till att framställa en fråga till vederbörande i utskottet. För det första finner utskottet »rimligt, att viss jämkning av statsbidraget sker i de fall, där landsting eller stad utom landsting för anordnande av redan inrättat vårdhem upptagit lån, vilket helt eller delvis amorterats med erlagda patientavgifter». Jag frågar mig: Kan överhuvud taget ett lån av detta slag amorteras med patientavgifter? Vårt landsting driver ett sådant vårdhem, som det här är fråga om. Patientavgiften utgår med en krona per dag, men dagskostnaden är omkring fyra kronor, och då bortser man från ränta och amortering på inköpt fastighet.

För det andra medger utskottet, att då »amortering skett genom uttaxering eller med andra medel än dem, som härflyta ur hemmets drift, synes utskottet skäl icke föreligga för en reducering av statsbidraget». Med anledning av utskottets uttalande skulle jag nu vilja göra följande fråga: får icke utskottets utlåtande anses ha den innebörden, att som väl i regel amortering skett genom uttaxering, statsbidrag nästan undantagslöst skall vara att påräkna vid om- och tillbyggnad av vårdhem som redan tagits i bruk?

Herr Svensson, Martin: Jag vill, herr talman, endast påpeka, att det uttalande, som den föregående ärade talaren fäst sig vid, föranletts av en upplysning, som kommit statsutskottets tredje avdelning till handa. Vi ha nämligen fått veta, att det förekommit, att landsting, som inrättat sådana vårdhem, som det här är fråga om, med patientavgifterna inte allenast täckt driftkostnaderna utan också i någon mån bidragit till amortering av byggnadskostnaderna. Utskottet har funnit ett stöd för att ett sådant förhållande kunnat komma i fråga i vad medicinalstyrelsen framhållit i sitt yttrande på sid. 180 i huvudtiteln, där det säges, att »i detta sammanhang ville styrelsen framhålla, att kommunala sinnessjukhus torde finnas, som vore lämpliga att övergå till vårdhem av ifrågavarande slag, vilka emellertid under den tid de varit i drift blivit helt eller delvis amorterade. I fall av dylik art syntes enligt styrelsens förmenande endast ett med hänsyn till nettokostnaderna reducerat statsbidrag böra utgå.» Jag tror nog, i likhet med den föregående ärade talaren, att detta är undantagsfall, men för att täppa till möjligheterna för landstingen att skaffa sig retroaktiv ersättning i sådana fall, där de redan amorterat byggnadskostnaderna med andra medel än sådana, som utgå av skattemedel, har utskottet skrivit på det sätt som det har gjort.

Anslag till vårdhem för lättskötta sinnessjuka. (Forts.)

Jag ber att med dessa ord få lämna en förklaring till det uttalande, som den föregående talaren anmärkte på.

Efter härmed slutad överläggning bifölls vad utskottet i den nu föredragna punkten hemställt.

Punkterna 78—86.

Vad utskottet hemställt bifölls.

*Anslag till
uppförande av
tuberkulos-
sjukvårds-
anstalter
m. m.*

Punkten 87.

Kungl. Maj:t hade föreslagit riksdagen att

I. medgiva, att Kungl. Maj:t finge från ifrågavarande anslag bevilja dels stiftelsen Solhem för tillbyggnad vid Solhems barnsjukhus i Borås bidrag med 20,000 kronor;

dels Västerbottens läns landsting bidrag till 48 nya vårdplatser vid central-sanatoriet i Hällnäs och 16 nya vårdplatser vid tuberkulosavdelningen vid lasarettet i Skellefteå med ett belopp av 3,000 kronor för vårdplats, dock att statens bidrag icke finge överstiga verkliga kostnaderna för vårdplatsernas anordnande;

dels ock föreningen kustsanatoriet Apelviken för uppförande av ett bostadshus för gift personal och en underläkarbostad bidrag med 77,000 kronor;

II. föreskriva, att beträffande de under I. avsedda bidragen skulle eljest i tillämpliga delar gälla de för byggnadsbidrag till tuberkulossjukvårdsanstalter i allmänhet stadgade grunder ävensom de närmare villkor i övrigt, som kunde av Kungl. Maj:t bestämmas;

III. till Bidrag till uppförande eller inrättande av tuberkulossjukvårdsanstalter för budgetåret 1937/1938 anvisa ett reservationsanslag av 480,000 kronor.

I samband med Kungl. Maj:ts förevarande förslag hade utskottet till behandling förehått två likalydande motioner, väckta den ena, nr 52, inom första kammaren av herr *Elof Andersson* och den andra, nr 229, inom andra kammaren av herr *N. Hammarlund* och herr *A. Andersson* i Munkaljungby, vari hemställts, att riksdagen ville för nybyggnader m. m. vid Kronprinsessan Victorias kustsanatorium i Barkåkra bevilja ett anslag av 373,313 kronor 94 öre.

Utskottet hade i den nu ifrågavarande punkten anfört:

»Enligt vad utskottet inhämtat, har framställning om statsbidrag till de i förevarande motioner åsyftade nybyggnaderna vid Kronprinsessan Victorias kustsanatorium i Barkåkra helt nyligen överlämnats av medicinalstyrelsen till Kungl. Maj:t. Då utskottet, innan ärendet i vederbörlig ordning handlagts av Kungl. Maj:t, icke anser sig kunna upptaga statsbidragsfrågan till prövning, finner sig utskottet böra avstyrka motionerna i fråga.

Under hänvisning härtill får utskottet med tillstyrkande av bifall till Kungl. Maj:ts förslag hemställa, att riksdagen måtte med bifall till Kungl. Maj:ts förslag och med avslag å herrar *Elof Anderssons*, *Hammarlunds* och *Anderssons* i Munkaljungby förenämnda motioner (I: 52 och II: 229)

I. medgiva, att Kungl. Maj:t finge från ifrågavarande anslag bevilja

dels stiftelsen Solhem för tillbyggnad vid Solhems barnsjukhus i Borås bidrag med 20,000 kronor;

dels Västerbottens läns landsting bidrag till 48 nya vårdplatser vid central-sanatoriet i Hällnäs och 16 nya vårdplatser vid tuberkulosavdelningen vid lasa-

Anslag till uppförande av tuberkulossjukvårdsanstalter m. m. (Forts.)
 rettet i Skellefteå med ett belopp av 3,000 kronor för vårdplats, dock att statens bidrag icke finge överstiga verkliga kostnaderna för vårdplatsernas anordnande; dels ock föreningen kustsanatoriet Apelviken för uppförande av ett bostadshus för gift personal och en underläkarbostad bidrag med 77,000 kronor;

II. föreskriva, att beträffande de under I. avsedda bidragen skulle eljest i tillämpliga delar gälla de för byggnadsbidrag till tuberkulossjukvårdsanstalter i allmänhet stadgade grunder ävensom de närmare villkor i övrigt, som kunde av Kungl. Maj:t bestämmas;

III. till Bidrag till uppförande eller inrättande av tuberkulossjukvårdsanstalter för budgetåret 1937/1938 anvisa ett reservationsanslag av 480,000 kronor.

Herr Andersson, Elof: Herr talman! Jag har tillåtit mig att väcka en motion om anslag till nybyggnad vid Kronprinsessan Victorias kustsanatorium i Barkåkra. Statsutskottet har behandlat denna motion i samband med andra ärenden av samma natur i den nu föredragna punkten och avstyrkt motionen. Då frågan ligger till på det sätt, som framgår av utskottets motivering för avslagsyrkandet, har jag naturligtvis ingenting att erinra mot utskottets ställningstagande. Orsaken till att jag begärde ordet var, att då jag såg herr statsrådet och chefen för socialdepartementet komma in i kammaren, så ville jag passa på tillfället att vädja till statsrådet att beakta denna sak. Sjukhuset är nämligen i synnerligen stort behov av de föreslagna utvidgningarna och förbättringarna. Till min glädje har jag också i pressen sett, att medicinalstyrelsen tillstyrkt utförande av dessa arbeten. Jag hoppas nu bara, att herr statsrådet gör vad göras kan för att sanatoriet skall få det begärda anslaget och att han så vitt möjligt kommer med en proposition till nästa års riksdag.

Jag har, herr talman, intet yrkande.

Herr statsrådet Möller: Med anledning av vad den föregående ärade talaren yttrade vill jag säga, att vi ha hållit på med ganska betydande moderniseringsarbeten på övriga kustsanatorier, och det ligger i sakens natur, att Barkåkra skall behandlas efter samma välvilliga principer som de andra sanatorierna.

Sedan överläggningen ansetts härmed slutad, bifölles vad utskottet i den under behandling varande punkten hemställt.

Punkterna 88—92.

Vad utskottet hemställt bifölles.

Punkten 93.

Med tillstyrkande av Kungl. Maj:ts i ämnet gjorda framställning hade utskottet i förevarande punkt hemställt, att riksdagen måtte

a) godkänna i statsrådsprotokollet över socialärenden den 4 januari 1937 förordade grunder för fördelning av driftkostnaderna för en blivande centralanstalt för radioterapi, avsedd att inrättas i anslutning till Allmänna och Sahlgrenska sjukhuset i Göteborg;

b) till Bidrag till driften av centralanstalter för radioterapi för budgetåret 1937/1938 anvisa ett förslagsanslag av 40,000 kronor.

Herr Wangson, Otto: Herr talman! Det är inte någon överdriven känslighet, som gör, att jag måste foga ett par anmärkningar till en punkt i ut-

Första kammarens protokoll 1937. Nr 18.

*Anslag till
centralanstal-
ter för radio-
terapi.*

Anslag till centralanstalter för radioterapi. (Forts.)

skottsutlåtandet i denna fråga. Jag kan tvärtom vara utskottet tacksam för att det här har förordat ett förslag, som jag hoppas skall föra en mycket svåröst sjukvårdsfråga åtminstone ett steg närmare sin lösning. Men då det ärade utskottet blandat några droppar malört i glädjebägaren och i sin motivering förklarat, att »utskottet kan icke undgå att finna betänkligt, att statens bidrag till Göteborgsanstalten fastställas efter förmånligare grunder än de av riksdagen för Lundaanstalten beslutade», måste jag göra ett par stillsamma invändningar. Det är nämligen alldeles tvärtom så, att statsmakterna för Göteborgsanstalten *vägrat* att tillämpa de grunder, som fastställts för statsbidrag till Lundaanstalten. Huruvida detta har skett på tillräckligt starka skäl, skall jag inte yttra mig om. Jag opponerar mig nu inte heller mot förslaget och har intet yrkande. Men jag har velat slå fast, att de grunder, som fastställts för Lundaanstalten, i själva verket äro förmånligare än de, som nu tillämpas för Göteborgsanstalten. Man torde också böra lägga märke till att det ju här inte ytterst är fråga om anstalter, det vill säga döda ting, om »Lundaanstalten» eller »Göteborgsanstalten», utan om att bereda möjlighet till denna viktiga form av sjukvård åt befolkningen i de områden, för vilka anstalterna äro avsedda.

Vad de för Lundaanstalten tillämpade grunderna innebära, framgår av statsverkspropositionen i denna del, och jag skall inte besvära kammaren med att citera det. Men jag vill säga, att om dessa grunder hade tillämpats, skulle statsbidraget till Göteborgsanstalten — som också de delegerade för Göteborgs stad och de västsvenska landstingen föreslagit — ha fastställts till högst 5 kronor i stället för som nu till den fixa summan av 3 kronor per patient. Det ligger nämligen i sakens natur, att dessa grunder, som äro avsedda att rätta sig efter de totala dagskostnaderna, måste lämna olika resultat för sjukhus, där dagskostnaderna ställa sig olika. Det borde ju också lätt kunna förstås, att sjukvårdskostnaderna i en storstad med nödvändighet måste bli dyrare än i en mindre stad. Det har också lämnats en utredning på den punkten, som, enligt vad jag tror, ger en tillfyllestgörande förklaring till de höga sjukvårdskostnaderna i Göteborg. Men bortsett härifrån och utan att närmare ingå på någon förklaring härav, så förhåller det sig dock så, att här först och sist är fråga om västsvenska landsting, som äro nödsakade att förlägga vården av de sjuka till en anstalt i Göteborg. De rygga minst lika mycket som statsmakterna tillbaka för de dryga sjukvårdskostnaderna i denna stad. Men nu hänvisar man, såvitt jag förstår, dessa landsting, som icke kunna hjälpa, att sjukvården ställer sig så dyr i Göteborg, att få bära större kostnader än landstingen i övriga delar av landet.

Jag skall, herr talman, icke förlänga debatten ytterligare. Som jag inledningsvis yttrade, hoppas jag att med detta förslag, som väl kommer att vinna riksdagens bifall, ett steg tagits till lösningen av denna för hela befolkningen i västra Sverige betydelsefulla sjukvårdsfråga. Men jag är icke så optimistisk, att jag är övertygad om att det är det avgörande steget till denna lösning.

Herr Svensson, Martin: Då den föregående ärade talaren icke framställde något yrkande, så kanske jag ej behöver bemöta honom.

Emellertid har utskottet haft att gå efter vad departementschefen i föreliggande ärende har yttrat, och på sid. 221 i propositionen, som rör denna fråga, säger han: »Även jag nödgas hålla före, att dagskostnaden vid Allmänna och Sahlgrenska sjukhuset angivits anmärkningsvärt hög. Då det emellertid synes mig finnas visst fog för antagandet att de verkliga kostnaderna i Göteborg icke kunna hållas lika låga som i Lund, vill jag, i syfte att underlätta

Anslag till centralanstalter för radioterapi. (Forts.)

en lösning, icke motsätta mig, att statsbidraget till den västsvenska centralanstalten maximeras till 3 kronor för dag och patient.»

Det är detta uttalande av departementschefen, som utskottet velat ytterligare stryka under, och det är anledningen till att utskottet skrivit så som det gjort.

Efter det överläggningen förklarats härmed slutad, bifölls vad utskottet i den nu ifrågavarande punkten hemställt.

Punkterna 94—118.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 119.

Lades till handlingarna.

Punkterna 120—122.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 123.

Lades till handlingarna.

Punkterna 124—130.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 131.

Lades till handlingarna.

Punkterna 132—138.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 139.

Lades till handlingarna.

Punkterna 140—142.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 143.

Lades till handlingarna.

Punkterna 144—150.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkterna 151 och 152.

Lades till handlingarna.

Föredrogos ånyo bevillningsutskottets betänkanden:

nr 11, i anledning av väckt motion om ändring av gällande bestämmelser för tull å ackumulatorer; och

nr 12, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om tillägg till förordningen den 2 maj 1919 (nr 200) angående rätt till ränta vid restitution av utskylder m. m.

Vad utskottet i dessa betänkanden hemställt bifölls.

Föredrogos ånyo första lagutskottets utlåtanden:

nr 15, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändrad lydelse av 11 § lagen den 9 december 1910 (nr 141, sid. 27) om reglering av prästerskapets avlöning; och

nr 16, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändring i lagen den 21 november 1925 (nr 449) om resanslag åt vissa präster i nyreglerade pastorat.

Vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt bifölls.

Anmälades och godkändes statsutskottets förslag till riksdagens skrivelser till Konungen:

nr 68, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående bemyndigande att med Älvsborgs läns landsting träffa avtal om uppförande och drift av en psyko-neurosanstalt; samt

nr 69, i anledning av vissa av Kungl. Maj:t i statsverkspropositionen gjorda framställningar om anslag till byggnadsarbeten, avseende kommunikationsdepartementets verksamhetsområde.

Anmälades och godkändes bevillningsutskottets förslag till riksdagens skrivelser till Konungen:

nr 71, i anledning av väckt motion om avskaffande av tilläggstullen å sådan bensylalkohol, som är avsedd uteslutande för tillverkning av stenciler;

nr 72, i anledning av väckta motioner om upphävande av tullen å nikotin; samt

nr 73, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående befrielse för Aktiebolaget svenskt konstsilke från erläggande av accis för ett parti konstsilke-avfall.

*Ang. tid-
punkten för
visst ärendes
behandling i
kammaren.*

Ordet lämnades på begäran till herr **Reuterskiöld**, som anförde: Herr talman, mina herrar! Kammaren har i dag för andra gången bordlagt bankoutskottets utlåtande nr 20, i anledning av fullmäktiges i riksgäldskontoret framställning angående visst bemyndigande för fullmäktige att till riksbanken överlämna skattkamarväxlar m. m. Som kammaren väl känner, hava också bankofullmäktige gjort framställning till Kungl. Maj:t om framläggande av vissa propositioner, vilka hava betydelse för samma spörsmål, som ligger bakom den av riksgäldsfullmäktige gjorda framställningen till bankoutskottet och bankoutskottets utlåtande i ärendet. Om denna riksgäldsfullmäktiges framställning har föranletts av en formlig framställning från bankofullmäktige till riksgäldsfullmäktige eller efter samråd med bankofullmäktige, kan ju i det sammanhanget vara likgiltigt. Men det är alldeles klart, att bankofullmäktige, som skola få skattkamarväxlarna, här gå på två linjer, både den till Kungl. Maj:t och den till riksgäldskontoret.

Då dessa frågor visserligen formellt stå fria var för sig men likväl ytterst och sist avse en och samma sak, så måste jag för min del anse, att det är skäl

Ang. tidpunkten för visst ärendes behandling i kammaren. (Forts.) att de bliva behandlade samtidigt. Man undviker därigenom att få en debatt i samma fråga två gånger, ena gången eventuellt nu om lördag och den andra längre fram, när en proposition eventuellt kommer. Man undviker vidare, herr talman, att taga ståndpunkt till en del av en fråga, innan man gör det till hela frågan. Jag tror, att det för kammaren liksom för allmänheten vore ganska lyckligt, om dessa båda frågor verkligen finge ventileras och bliva föremål för beslut från kammarens sida samtidigt. Det finns en möjlig väg, och härom står det enligt kammarens praxis öppet att besluta i dag, men knappast senare. Den dag, då andra bordläggningen av en fråga sker, kan kammaren besluta, att ärendet skall uppföras på en viss dags föredragningslista.

Jag ber därför, herr talman, att få göra det yrkandet, att bankoutskottets utlåtande nr 20 skall uppföras å föredragningslistan för den dag, då vederbörande utskotts yttrande över Kungl. Maj:ts väntade proposition i anledning av bankofullmäktiges framställning om vissa åtgärder rörande särskilda skyldigheter för bankerna kommer till slutlig föredragning, eller där upplysning vinnes, att ingen sådan proposition kommer, för den dag kammaren på herr talmannens förslag bestämmer. Det föreligger ju ingen utfästelse om en proposition. Men det är notoriskt, att en begäran därom framstälts, även om man icke officiellt vet, huruvida Kungl. Maj:t kommer att villfara den. Alla människor veta det visserligen faktiskt, men formellt och officiellt vet ingen det, och under sådana förhållanden måste man väl räkna med möjligheten att en sådan proposition icke kommer. Därför har jag tillåtit mig att göra det av mig nyss upplästa tillägget. Naturligtvis skulle man också kunna göra ett tillägg, att man kan taga frågan på en tidigare dag, som av särskild anledning bestämmes, men det förefaller mig vara ganska självklart, att kammaren om oförutsedda omständigheter påkalla det kan ändra sitt beslut.

På de av mig nu anförda grunderna kan jag icke finna annat än, att det är både riktigt och önskvärt — ehuru icke nödvändigt — att dessa frågor behandlas samtidigt.

Herr Leffler: Herr talman! Jag kan ge herr Reuterskiöld rätt i att det givetvis skulle vara önskvärt att den fråga, som det här gäller, kunnat bli föremål för överläggning i denna kammare samtidigt med en eventuell kungl. proposition. Men det förhåller sig, såsom herr Reuterskiöld även sade, på det sättet, att man ännu icke vet, om någon sådan kungl. proposition överhuvud taget kommer att avlätas, och man vet icke heller, vilka förslag en eventuell proposition skulle komma att innefatta. Enligt min mening bör man knappast följa den väg, som av herr Reuterskiöld nu har föreslagits, bland annat av den anledningen att om föredragningen av det ifrågavarande bankoutskottsutlåtandet nu skulle uppskjutas, kan det åstadkomma en viss oro ute i landet. Vi ha ju nyligen sett i pressen, att mer eller mindre vederhäftiga uttalanden ha vållat en sådan oro. Om kammaren fattar beslut i enlighet med herr Reuterskiölds hemställan, kunde man tänka sig, att en sådan oro åter skulle uppstå. Jag anser det vara av stor psykologisk betydelse, att frågan nu avgöres och med denna motivering tillåter jag mig hemställa, att kammaren måtte avslå herr Reuterskiölds framställning.

Herr Reuterskiöld: Jag måste, herr talman, bekänna, att den föregående ärade talarens motivering var den egendomligaste i denna fråga jag har hört på ganska länge, och det vill icke säga så litet.

Om man vill väcka oro i landet, då synes det mig vara naturligt, att man i likhet med den siste talaren yrkar avslag på en rent formell framställning sådan den jag här gjort i anledning av utskottsbetänkandet. Saksamman-

Ang. tidpunkten för visst ärendes behandling i kammaren. (Forts.)
hanget är klart. Uppskovet är en ganska naturlig sak. Men allmänheten måste fråga sig, därest denna naturliga framställning avslås: »Vad ligger bakom?» En sådan fråga kan aldrig föranledas av det enkla beslutet att uppskjuta till en behandling två ärenden, som höra samman. Men den uppstår alldeles givet, om man säger, att vi vilja undvika att uppskjuta den här saken, ty annars kan det uppstå oro i landet. Jag måste säga mig, att av en sådan motivering synes det framgå, att bakom förslaget ligger någonting, som allmänheten har anledning att misstänka. Jag vet, att stämningen redan nu ute i landet på de håll jag känner är sådan med avseende på dessa frågor, att ett avslag på min framställning med all säkerhet kommer att framkalla vida större farhågor än ett bifall.

Herr statsrådet **Wigforss**: Eftersom jag har haft någon kännedom om hur detta ärende utvecklats, måste jag gentemot herr Reuterskiöld erinra om att den fråga, som nu är före, icke har det sammanhang med vissa andra spörsmål, som senare komma att behandlas, att det på något sätt skulle vara nödvändigt eller ens önskvärt att knyta samman dem. Den fråga, som här förekommer, gäller att ge riksbanken ett medel i dess hand, som man skulle kunna säga normalt överhuvud taget bör tillkomma en riksbank och som i viss form redan tillkommer den, eftersom riksbanken har möjlighet att inlåna pengar mot ränta. Jag tror, att det ligger något i herr Lefflers yttrande, att om man tar den här saken så seriöst, som herr Reuterskiöld har gjort, får man ute i landet den föreställningen, att det här kan vara fråga om någon risk, låt mig säga för en omedelbar höjning av räntan eller dylikt. Jag tror icke det vore önskvärt, att man låter denna fråga vila och därigenom ger allmänheten den föreställningen, att det möjligen ligger några riskabla planer bakom. Beträffande denna hemställan, som gjorts från riksgälden på initiativ av riksbanken och som bankofullmäktige ha anslutit sig till, tror jag det är naturligast, att man låter frågan ha sin normala gång och upptar ärendet till avgörande vid nästa arbetsplenum.

Herr **Reuterskiöld**: Herr statsrådet uttalade nyss, att den befogenhet, varom här är fråga, för bankofullmäktige att få disponera över skattkamarväxlar, var någonting, som borde normalt tillkomma dem. Men, herr talman, det är det ju inte fråga om, utan här föreligger ett förslag om medgivande av en befogenhet till den sista maj 1937. Det är således alls icke någonting normalt. Om en sådan befogenhet vore en normal företeelse, varför har den då icke tillerkänts vederbörande tidigare? Man måste ju säga sig, att framläggdes ett sådant förslag i det sammanhang vari det nu kommit, och med begäran om en temporär giltighet, då är det icke fråga om en allmän bestämmelse. Den oro för en räntestegring, som finnes på många håll i landet, lär väl bero på innehållet i framställningen från fullmäktige och bankoutskottet, men oron kan omöjligen annat än lugnas, om kammaren anser, att frågan bör behandlas i sitt rätta sammanhang.

Överläggningen ansågs härmed slutad, varefter herr talmannen yttrade, att därunder av herr *Reuterskiöld* yrkats att kammaren skulle besluta, att bankoutskottets utlåtande nr 20 skulle uppföras å föredragningslistan för den dag, då vederbörande utskotts utlåtande över Kungl. Maj:ts väntade proposition i anledning av bankofullmäktiges framställning om vissa åtgärder rörande särskilda skyldigheter för bankerna komme till slutlig föredragning, eller, där upplysning vunnos att ingen sådan proposition komme, för den dag kammaren på herr talmannens förslag bestämde. Vidare hade yrkats avslag å nämnda yrkande.

Ang. tidpunkten för visst ärendes behandling i kammaren. (Forts.)

Vid sedermera i enlighet härmed framställda propositioner förklarades propositionen på avslag å herr Reuterskiölds yrkande vara med övervägande ja besvarad.

Herr **Reuterskiöld** erhöll på begäran ordet och yttrade: Jag ber att till protokollet få anföra en uttrycklig reservation med hänsyn till följderna av beslutet.

Herr **Rahmn** avlämnade en av honom m. fl. undertecknad motion, nr 226, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående förändring i avseende å löneställning och antal beträffande vissa ordinarie befattningar vid postverket, telegrafverket, statens järnvägar och statens vattenfallsverk m. m.

Motionen blev på begäran bordlagd.

Anmälades och bordlades

konstitutionsutskottets memorial nr 1 a, med uppgift å visst vilande förslag till ändringar i grundlag;

statsutskottets utlåtanden:

nr 3, angående regleringen för budgetåret 1937/1938 av utgifterna under rikstatsens tredje huvudtitel, innefattande anslagen till utrikesdepartementet;

nr 4, angående regleringen för budgetåret 1937/1938 av utgifterna under rikstatsens fjärde huvudtitel, innefattande anslagen till försvarsdepartementet;

nr 41, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående tillägg till 9 § av löningsreglementet den 11 maj 1928 (nr 128) för fast anställt manskap vid försvarsväsendet;

nr 42, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående täckande av medelsbehovet för viss omläggning av tiden för utbetalning av avlöning till beställningshavare vid armén och flygvapnet;

nr 43, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående bestridande av kostnaderna för kaptenen i Livgrenadjärregementets reserv E. A. Clementz' inbeordrande till tjänstgöring vid försvarsväsendet;

nr 44, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående befrielse för mästerlotsen A. V. Friman och lotsen P. E. V. Smålander från viss ersättningsskyldighet till kronan;

nr 45, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen under tionde huvudtiteln gjorda framställning om anslag till Lotsverket: Säkerhetsanstalter för sjöfarten; och

nr 46, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående förstärkning av femte huvudtitelns anslag till kommittéer och utredningar genom sakkunniga; samt

första lagutskottets utlåtanden:

nr 17, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om upphävande av vissa åklagares rätt till andel i böter m. m.; och

nr 18, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag med vissa bestämmelser om rättegången i tryckfrihetsmål.

Justerades protokollsutdrag för denna dag, varefter kammarens sammanträde avslutades kl. 3.25 e. m.

In fidem
G. H. Berggren.

Torsdagen den 11 mars.

Kammaren sammanträdde kl. 4 e. m.

Anmälades och godkändes jordbruksutskottets förslag till riksdagens skrivelser till Konungen:

nr 9, angående regleringen för budgetåret 1937/1938 av utgifterna under riksstatsens nionde huvudtitel, innefattande anslagen till jordbruksdepartementet, jämte i dessa ämnen väckta motioner;

nr 79, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående avskrivning av vissa i flottledsfonden ingående fordringsbelopp;

nr 80, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående avskrivning av f. inspektoren Axel Königsons i Granvik, Aarevaara, skuld till kronan på grund av virkesköp;

nr 81, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående befrielse från viss betalningsskyldighet på grund av statsbidrag till ett utdikningsföretag inom Gunnarsbyn i Råneå socken av Norrbottens län;

nr 82, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående godtagande av ackord å fordran för vissa från kronoegendomen Hättebo nr 1 i Jönköpings län försålda lägenheter;

nr 83, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående vissa svenska spannmålsföreningen u. p. a. i likvidation berörande frågor;

nr 84, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående befrielse för Råneå elektriska kvarnaktiebolag från skyldighet att erlagga vissa fiskeavgifter;

nr 85, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående försäljning av viss del av lägenheten Flyksnäs under landsfiskalsbostället Kråkered i Sättila socken av Älvsborgs län;

nr 86, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående försäljning av vissa telegrafverket tillhöriga byggnader och tomter;

nr 87, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående försäljning av vissa statens järnvägar tillhöriga markområden m. m.;

nr 88, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående ändring av bestämmelserna för kapital- och räntebetalning å vissa ackordslån;

nr 89, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående försäljning av tre kronan tillhöriga lägenheter å Vaxön;

nr 90, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående överflyttande av lägenheten Åsholmen i Storsjön i Jämtlands län från domänstyrelsens till flygvapnets förvaltning;

nr 91, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående försäljning av visst område å Grängesbergs gruvallmänning i Kopparbergs län;

nr 92, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om vissa ändringar i skogsvårdslagen den 15 juni 1923 (nr 212) m. m.; samt

nr 93, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen under utgifter för kapitalökning i vad angår jordbruksärenden gjorda framställningar jämte i ämnet väckta motioner.

Anmälades och godkändes konstitutionsutskottets förslag till riksdagens skrivelse, nr 74, till Konungen i anledning av väckt motion om viss ändring i 24 § lagen om vägdistrikt.

Anmälades och godkändes bankoutskottets förslag till riksdagens skrivelser: nr 75, till fullmäktige i riksbanken angående verkställd granskning av riksbankens styrelse och förvaltning;

nr 76, till fullmäktige i riksgäldskontoret angående verkställd granskning av riksgäldskontorets styrelse och förvaltning; samt

nr 77, till styrelsen för riksdagsbiblioteket angående verkställd granskning av riksdagsbibliotekets styrelse och förvaltning.

Föredrogs och hänvisades till statsutskottet den av herr *Rahmn* m. fl. väckta motionen, nr 226, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående förändring i avseende å löneställning och antal beträffande vissa ordinarie befattningar vid postverket, telegrafverket, statens järnvägar och statens vattenfallsverk m. m.

Föredrogs, men bordlades ånyo på flera ledamöters begäran konstitutionsutskottets memorial nr 1 a, statsutskottets utlåtanden nr 3, 4, 41—46 samt första lagutskottets utlåtanden nr 17 och 18.

Herr **förste vice talmannen** erhöll på begäran ordet och yttrade: Jag ber att få hemställa, herr talman, att kammaren måtte besluta, att följande tre ärenden, nämligen första lagutskottets utlåtande nr 17 och samma utskotts utlåtande nr 18 jämte konstitutionsutskottets memorial nr 1 a, i nu nämnd ordning skola uppsättas främst bland två gånger bordlagda ärenden på nästa sammanträdes föredragningslista.

Denna hemställan bifölls.

Vid förnyad föredragning av statsutskottets utlåtande nr 40, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående Sveriges bidrag till kostnaderna för internationell övervakning av utförseln och resandetrafiken till Spanien, bifölls vad utskottet i detta utlåtande hemställt.

På framställning av herr talmannen beslöts att handläggningen av återstående ärenden på föredragningslistan skulle uppskjutas till ett annat sammanträde.

Herr *Andersson, Nils*, avlämnade en av honom m. fl. undertecknad motion, nr 227, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående vissa åtgärder för lindring i mindre bemedlades kostnader för djursjukvård.

Motionen blev på begäran bordlagd.

Anmälades och bordlades

bevillningsutskottets betänkanden:

nr 13, i anledning av väckta motioner om tull å spillånga och skaldjur samt om importförbud för orensad makrill och för hummer;

nr 14, i anledning av väckta motioner avseende ändringar i fråga om skatten å automobilgummiringar; och

nr 15, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om ändrad lydelse av 5 § och 8 § 1 mom. tulltaxeförordningen den 4 oktober 1929 (nr 316);

bankoutskottets utlåtande nr 23, i anledning av framställningar angående pensioner och understöd åt vissa i statens tjänst anställda eller förut anställda personer m. m.;

andra lagutskottets utlåtanden:

nr 21, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående ändrad lydelse av 3 § lagen den 22 juni 1928 (nr 254) om arbetsdomstol;

nr 22, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om skyldighet för näringsidkare m. fl. att biträda vid arbetet å rikets ekonomiska försvarsberedskap; och

nr 23, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående ändrad lydelse av 1 § lagen den 7 juni 1934 (nr 247) om straff för vissa brott vid förande av motorfordon; samt

första kammarens första tillfälliga utskotts utlåtande nr 2, i anledning av väckt motion om revision av gällande handbok för svenska kyrkan.

Justerades protokollsutdrag för denna dag, varefter kammarens sammanträde avslutades kl. 4.10 e. m.

In fidem
G. H. Berggren.